

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ISLAMSKA ZAJEDNICA U BOSNI I HERCEGOVINI
RIJASET

PRVI IZVJEŠTAJ O ISLAMOFBIJI, DISKRIMINACIJI I NETOLERANCIJI
NA PODRUČJU ISLAMSKE ZAJEDNICE U BiH
od 2004. do 2011.

Sarajevo, april 2011.

Sadržaj

I. Uvod.....	3
II. Sažetak Izvještaja	4
III. Preporuke	6
IV. Definicija	8
V. Međunarodni standardi o ljudskim pravima	13
VI. Izjave o islamofobiji, diskriminaciji i netoleranciji	15
VII. Islamofobija, diskriminacija i netolerancija: politički i državni predstavnici	17
VIII. Lična i kolektivna dimenzija slobode vjere u medijima	22
IX. Zapošljavanje	28
X. Obrazovanje i prava roditelja	31
XI. Umjetnička djela	32
XII. Zločin iz mržnje	34

I. Uvod

Zabrana diskriminacije je temeljni princip međunarodnog prava, također su usvojeni mnogi međunarodni standardi i norme o ljudskim pravima koji pozivaju na eliminaciju svih oblika diskriminacije i rasizma. Islamofobija, diskriminacija muslimana i netolerancija na osnovu vjere su pojave koje su posljednjih decenija u porastu i izazivaju ozbiljnu zabrinutost u različitim dijelovima svijeta.

Iskazivanje netolerancije različitog intenziteta i diskriminacije prema muslimanima i islamskim vrijednostima, podsticanje predrasuda i širenje straha po osnovu vjere prisutno je u Bosni i Hercegovini u mnogim segmentima društva. Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj 28. aprila 2011. godine, na prijedlog Službe za odnose s javnošću, usvojio je Izvještaj o islamofobiji, diskriminaciji i netoleranciji. Ovo je prvi izvještaj ovakve vrste nastao u okviru Islamske zajednice i obuhvata vremenski period od 2004. do 2011. g. Izvještajem su obuhvaćeni primjeri koji pokazuju raznolike vrste diskriminacije i netolerancije koje dolaze od različitih osoba i društvenih grupa. Premda postoji mnogo veći broj slučajeva nego što je ovdje prezentirano, u Izvještaj su uvršteni najizrazitiji, ili oni koji pomažu da se stekne što cjelovitiji uvid u frekventnost i raznovrsnost diskriminacije i netolerancije.

Prezentirani primjeri uzeti su iz različitih izvora: službene obavijesti, prijave, usmeni razgovori, dostavljene izjave i medijski izvještaji. Vjerodostojnost preuzetih sadržaja je na izvorima.

Izvještaj se sastoji od šest područja koja su bila u fokusu praćenja i analize: izjave državnih i političkih dužnosnika u kojima se manifestira diskriminacija, vrijeđanje i širenje predrasuda; lična i kolektivna dimenzija slobode vjere u medijima; sektor zapošljavanja; sektor obrazovanja; zatim diskriminacija i netolerancija u umjetničkim dijelima, i na kraju zločin iz mržnje kroz napade na muslimane, službenike i imovinu Islamske zajednice. Sastavni dio Izvještaja su preporuke organima i institucijama Bosne i Hercegovine i međunarodnim političkim organizacijama i organizacijama za zaštitu ljudskih prava. Izvještaj, također, donosi kraći pregled temeljnih instrumenata o zaštiti ljudskih prava i sloboda koji se najčešće krše, izjave istaknutih bivših i sadašnjih zvaničnika o islamofobiji, te ukazuje na stanovite teškoće oko definiranja termina islamofobija i dileme koje oko toga postoje.

Cilj ovog Izvještaja je registriranje, upoznavanje i informiranje o slučajevima islamofobije, diskriminacije i netolerancije na osnovu vjere, ohrabrivanje žrtava netolerancije i diskriminacije da ispričaju svoja iskustva, podizanje svijesti da se slučajevi islamofobije, netolerancije i diskriminacije trebaju ozbiljno uzeti i da je potreban zajednički odgovor društva.

II. Sažetak Izvještaja

Islamofobija, diskriminacija i netolerancija prema muslimanima i islamskim vrijednostima je stvarnost i ozbiljan problem društva u Bosni i Hercegovini. Širenje predrasuda, netrpeljivosti, sijanje straha, vrijeđanje i izrugivanje vjerskim obredima i osjećanjima, zatim fizički napadi na džamije i mezarja, pokušaji diskriminacije u obrazovanju, diskriminacija u zapošljavanju, stavljanje u neprimjeren kontekst islamske terminologije, simbola i imamske profesije predstavljaju pojave kojima se ugrožavaju i krše ljudska prava muslimana i bitno utječe na njihov lični i društveni život.

Stvaranju ambijenta netolerancije i predrasuda doprinose neodgovorne izjave nekih političkih predstavnika i državnih funkcionera. Propusti i slabosti unutar rada državnih organa su posebno značajan izvor kreiranja ambijenta netolerancije, širenju predrasuda, straha i sumnji prema muslimanima.

Pojedini mediji postali su važan kanal javnog plasiranja sadržaja uvredljivog i netolerantnog karaktera. Primjena zakonskih normi i profesionalnih novinarskih standarda u cilju jačanja društvene odgovornosti medija, njegovanje kulture dijaloga, poštivanje ljudskog dostojanstva u javnom prostoru pokazalo se da su slabe tačke društva.

Predrasude i diskriminacija u sektoru traženja posla i zapošljavanja ostavljaju teške posljedice po ljudsku ličnost i dostojanstvo, posebno su ovim pogođene muslimanke koje nose maramu. Muslimanke sa maramom suočene su sa diskriminacijom prilikom zapošljavanja ili tokom obavljanja posla u javnom i privatnom sektoru.

Pružanje vjerskog odgoja i obrazovanja u javnim ustanovama u više navrata bilo je predmet oštih rasprava, pri čemu je korišten neprimjeren i uvredljiv jezik i upućivani su zahtjevi za izgon vjeronauke iz javnih škola, zatim je dovođeno vjersko podučavanje u korelaciju sa fašizmom, a naročito je bila intenzivna negativna medijska kampanja, u nekim periodima potpuno iracionalna, protiv islamske vjeronauke u Javnoj ustanovi „Djeca Sarajeva“.

Posljednjih godina zapaža se sve češća upotreba umjetničkih sadržaja i izraza u cilju širenja direktne ili indirektno netolerancije ili vrijeđanja vrijednosti islama i islamskih autoriteta. Naročito je to izraženo kroz objavljivanje uvredljivih karikatura, fotomontaža, putem muzičkih i kvazipoetskih sadržaja. Garantirana sloboda umjetničkog izražavanja ne smije kršiti garantiranu slobodu savjesti, religije i uvjerenja.

Zločin iz mržnje, napadi na vjernike, službenike i imovinu Islamske zajednice, registriran je u mnogim dijelovima Bosne i Hercegovine. Zločin iz mržnje se relativno često dešava, a naročito je ovom vrstom zločina pogođena povratnička, obično je to i manjinska populacija. Napadi na pojedine džamije su registrirani više desetina puta. Mete zločina iz mržnje su imami i muslimani prilikom odlaska u džamiju radi obavljanja vjerskog obreda, ili prilikom povratka kući iz džamije, kroz presretanje i upućivanje verbalnih prijetnji i psovki, a u više navrata su registrirani napadi na džamije i razbijanje prozora na džamijama dok su vjernici bili unutar džamije i obavljali molitvu.

Posebno izražen vid netolerancije i ispoljavanja mržnje u BiH jeste omalovažavanje i vrijeđanje najviših vjerskih autoriteta i zvaničnih organa Islamske zajednice. Naročita meta takvih postupaka bio je reisu-l-ulema Islamske zajednice dr. Mustafa Cerić, na čijoj su javnoj kompromitaciji duži vremenski period radili pojedini mediji. Provođenje tako sistematične i

dugotrajne negativne medijske kampanje protiv reisu-l-uleme teško je zamislivo bez podrške ili odobravanja određenih političkih i ideoloških grupacija u društvu i predstavlja svojevrsni presedan.

III. PREPORUKE

I. Državnim organima i institucijama za zaštitu ljudskih prava u BiH

- Islamofobija, diskriminacija i netolerancije prema muslimanima su prisutni i predstavljaju ozbiljan problem društva u Bosni i Hercegovini i nužno je uložiti potrebne napore da se eliminiraju uzroci diskriminacije i netolerancije, zatim da se osigura potpuna primjena standarda o slobodi vjere i uvjerenja, slobodi izražavanja, kolektivna dimenzija slobode vjere, pravo na vjersko obrazovanje, pravo na rad i zapošljavanje, izbjeglo donošenje zakona koji će biti diskriminirajući prema muslimanima.
- Insistirati na jednakopravnosti i obavezi poštovanja ljudskog dostojanstva i života svakog čovjeka.
- Prepoznati i osuditi islamofobiju, netoleranciju i diskriminaciju te osigurati stvarnu mogućnost muslimanima da u potpunosti sudjeluju u javnom životu u skladu sa zakonom, njihovim islamskim uvjerenjima i najvišim demokratskim standardima i vrijednostima.
- Prikupljati podatke o islamofobiji, diskriminaciji i netoleranciji prema muslimanima i objavljivati ih u izvještajima o stanju ljudskih prava.
- Bez predrasuda štititi autonomiju vjerskih zajednica i unaprijediti dijalog s vjerskim autoritetima u vezi s pitanjem diskriminacije i netolerancije.
- Osigurati da se kod zapošljavanja vrednuje svaka osoba prema njenom obrazovanju, stručnosti i sposobnostima, osigurati pod jednakim uvjetima svima mogućnost jednakog pristupa traženju posla i zapošljavanja, te raditi na eliminaciji uzroka diskriminacije s kojom se susreću muslimanke sa maramom.
- Zajednički raditi na jačanju odgovornosti medija, posebno javnih servisa, u borbi protiv širenja predrasuda, straha i sumnjičenja prema muslimanima i kreiranju ambijenta poštovanja ljudskog dostojanstva i poštivanja svih ljudskih prava.

II. Državama članicama EU, Evropskoj komisiji i Vijeću Evrope

- Pažljivo pratiti pojave islamofobije, diskriminacije i netolerancije prema muslimanima i poduzeti odgovarajuće mjere radi eliminiranja i prevencije takvih pojava.
- Prikupljati podatke o islamofobiji, diskriminaciji i netoleranciji čije su žrtve muslimani.
- Riječima i djelom promovirati jednakopravnost, slobodu i zaštitu autonomije vjerskih zajednica i unapređivati dijalog s vjerskim autoritetima u pitanjima vjerskih prava i sloboda, diskriminacije i netolerancije.
- Osigurati da se kroz zakon i zakonske inicijative eliminira svaki vide diskriminacije i netolerancije prema muslimanima.
- U izvještajima o stanju ljudskih prava i temeljnih sloboda objavljivati slučajeve islamofobije, diskriminacije i netolerancije prema muslimanima.

III. Specijalni izvjestilac za ljudska prava UN, OSCE/ODIHR/TANDIS

- Prikupljati podatke i posvetiti posebnu pažnju na pitanje islamofobije, diskriminacije i netolerancije protiv muslimana u svojim izvještajima o stanju ljudskih prava, te u izvještajima preporučiti državama i vladama odgovarajuće mjere prevencije.

- Ukazivati i osuđivati slučajeve diskriminacije muslimana.
- Koristiti svoje kapacitete i mogućnosti u borbi protiv netolerancije i diskriminacije muslimana kroz uvrštavanje u svoje programe rada pitanja islamofobije, netolerancije i diskriminacije muslimana.
- Podizanje svijesti o islamofobiji, diskriminaciji i netoleranciji prema muslimanima u svim zemljama članicama UN i OSCE regije.
- Neposredan rad sa predstavnicima islamskih zajednica i muslimanskih organizacija i udruženja i jačati odnos s nevladinim organizacijama koje rade u području borbe protiv diskriminacije.
- Ohrabriti vlade da prate poštivanje prava muslimana.
- Posebnu pažnju posvetiti analiziranju zakonodavstva u državama u pogledu diskriminacije i netolerancije prema muslimanima.
- Poticati medije da ne šire predrasude prema muslimanima i insistirati na profesionalnim novinarskim kodeksima i standardima.

IV. Definicija

Islamofobija je kovanica od riječi islam i fobija. Fobija ima dva osnovna značenja: a) mržnja i b) strah. Jezički, islamofobija je mržnja prema islamu i/li strah od islama. Islamofobija kao termin je zvanično upotrijebljena u izvještaju Runnymede Trusta 1997. godine, čime je termin zakoračio u javni diskurs,¹ a Jocelyne Cesari ističe da je izraz islamofobija prvi put upotrijebljen 1922. godine u eseju kojeg je napisao orijentalista Etienne Dinet.² Premda je islamofobija kao termin ušao u registar mnogih međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava i prihvataju ga i mnoge muslimanske institucije poput Organizacije islamske konferencije, još uvijek oko njegove definicije postoje različiti pristupi i sporenja, što usporava prihvatanje jedne općeprihvaćene definicije.³ Nakon što je bivši generalni sekretar UN-a Kofi Anan predsjedavao, u decembru 2004. godine, konferencijom pod nazivom „Suprotstavljanje islamofobiji“, i nakon što je Vijeće Evrope, u maju 2005. godine, osudilo islamofobiju, ovaj izraz je postigao veći stepen lingvističke i političke prihvaćenosti.⁴

---

¹ Vidjeti: <http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/islamophobia.pdf>, pristupljeno 15. 03. 2011.

² U: „L'Orient vu de l'Occident“ (1922), ali je termin 90-tih godina XX stoljeća postao šire korišten za definiranje diskriminacije prema muslimanima u Zapadnoj Evropi. http://www.euro-islam.info/wp-content/uploads/pdfs/securitization_and_religious_divides_in_europe.pdf, pristupljeno 15. 03. 2011.

³ Islamofobija, diskriminacija i netolerancija prema muslimanima je stvarnost što potvrđuju brojna istraživanja i aktivnosti različitih međunarodnih institucija i organizacija koje su angažirane u zaštiti temeljnih ljudskih prava. Neke od njih ovaj problem označavaju islamofobijom, dok ga neke posmatraju u kontekstu diskriminacije i netolerancije. Radi ilustracije ozbiljnosti ovog pitanja ovdje su prezentirana neka istraživanja i aktivnosti u pogledu islamofobije i diskriminacije muslimana. Prvo istraživanje o islamofobiji uradio je britanski **Runnymede Trust**, odnosno Komisija (za istraživanje položaja) britanskih muslimana i islamofobije (Commission on British Muslims and Islamophobia). Komisija je objavila savjetodavni dokument 1997. godine, a konačan izvještaj pod naslovom „Islamofobija: izazov za sve nas“ (*Islamophobia: Challenge for Us All*) objelodanio je ministar unutarnjih poslova Džek Strou (Jack Straw) u novembru 1997. godine.

Međunarodna helsinška federacija za ljudska prava (International Helsinki Federation for Human Rights – IHF) objavila je izvještaj o „Netoleranciji i diskriminaciji protiv muslimana u Europskoj uniji: događaji poslije 11. septembra 2001.“ (*Intolerance and Discrimination against Muslims in the EU: Developments Since September 11*), u kojem se naglašava da se društvena klima, s kojom se sučeljavaju muslimani u zemljama EU, pogoršala poslije 11. septembra 2001. godine.

Europski centar za nadgledanje rasizma i ksenofobije (The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia – EUMC), koji djeluje kao zvanično tijelo Europske unije, objavio je u maju 2002. godine izvještaj pod nazivom „Sažet izvještaj o islamofobiji u EU poslije 11. septembra 2001.“ (*Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 september 2001*). Sljedeći je izvještaj Europski centar za nadgledanje rasizma i ksenofobije objavio 2006. godine pod naslovom „Muslimani u Europskoj uniji: diskriminacija i islamofobija“ (*Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia*), a odmah zatim i dodatak izvještaju pod naslovom „Opažanje diskriminacije i islamofobije: glas članova muslimanskih zajednica u Europskoj uniji“ (*Perceptions of Discrimination and Islamophobia: Voices from Members of Muslim Communities in the European Union*). (http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Manifestations_EN.pdf)

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (The European Commission against Racism and Intolerance – ECRI), koja djeluje pri Vijeću Evrope, usvojila je 29. juna 2007., a objavila 12. februara 2008. godine „Treći izvještaj o Holandiji“ (*Third Report on the Netherlands*), u kojem je u posebnom poglavlju tretirala djela islamofobije u ovoj zemlji. (http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/netherlands/Netherlands%20third%20report%20-%20cri08-3.pdf)

Human Rights First, međunarodna organizacija za ljudska prava sa sjedištem u Washingtonu D. C., objavila je izvještaj o slučajevima islamofobije 2007. godine u kojem se dokumentira prisustvo antiimigrantskog i antimuslimanskog govora u većini zapadnih društava. „Diskriminacija i nasilje protiv muslimana često poprima oblike napada na obične ljude u njihovim prodavnicama, školama ili kućama.“ (www.humanrightsfirst.org)

The Pew Research Center u Izvještaju od 25. septembra 2007. zaključuje da su negativni stavovi o muslimanima i islamu u porastu u SAD u posljednjim godinama. (www.pewresearch.org)

⁴ Amir Karić, *Islamofobija: pojava, oblici i odgovori*, predavanje na tribini Centra za napredne studije i Centar Nahla, Sarajevo, 01. 04. 2009.

Na III vanrednom samitu šefova država i vlada Organizacije islamske konferencije (OIC), Mekka, decembar 2005. godine, ova organizacija je usvojila desetogodišnji akcioni program, kojim je odobreno osnivanje Ureda pri generalnom sekretarijatu OIC-a, čiji je zadatak praćenje svih oblika islamofobije, kao i iniciranje organiziranog dijaloga s ciljem predstavljanja islamskih vrijednosti onakvima kakve one jesu. Na XI samitu Organizacije islamske konferencije, Dakar, 13-14. 03. 2008. g., zaključeno je da islamofobija predstavlja uvredu ljudskom dostojanstvu te da se suprotstavlja instrumentima međunarodnih ljudskih prava.

Na XX samitu Arapske lige, Damask, 29. mart 2008. godine, podvučeno je da su žestoka kampanja protiv islama i rastući fenomen islamofobije kao i diskriminacija kojoj su izloženi muslimani u zapadnim društvima razlog za duboku zabrinutost, posebno kada je riječ o klevetama i uvredama na račun islama i muslimana u zemljama koje su nekad bile poznate po svom pluralizmu i prihvatanju drugih i drugačijih.

U Prvom godišnjem izvještaju o islamofobiji Organizacije islamske konferencije, maj 2007. - maj 2008. g., ističe se da islamofobija znači „neracionalan ili vrlo jak strah ili nenaklonost prema islamu“, te se dodaje da „islamofobija ide mnogo iznad toga i uključuje rasnu mržnju, netoleranciju, predrasude, diskriminaciju i stereotipe“. ⁵ U narednom Izvještaju islamofobija se smješta u okvire diskriminacije i netolerancije, te se ističe da se pod islamofobijom „podrazumijeva diskriminacija i netolerancija prema muslimanima“, zatim se konstatira da je njeno širenje u suprotnosti s temeljnim vrijednostima čovječanstva, jer ljudska prava i temeljne slobode trebaju biti prepoznati kao bitna garancija tolerancije i nediskriminacije te neophodni elementi stabilnosti, sigurnosti i saradnje. ⁶ Također Organizacija islamske konferencije preporučuje elemente zajedničke strategije muslimanskog svijeta i Zapada u suočavanju sa islamofobijom, između ostalog, „međunarodna zajednica mora prepoznati problem i biti spremna i voljna usvojiti višestrani pristup borbi protiv islamofobije“. ⁷ Neki analitičari islamofobiju smatraju manifestacijom rasne diskriminacije i savremenim fenomenom širenja diskriminacije protiv muslimana i izobličenje islama na Zapadu. ⁸

---

⁵ OIC, Prvi godišnji izvještaj o islamofobiji: <http://www.oic-un.org/reports.asp#Reports>, pristupljeno 15.03.2011.

⁶ http://www.oic-oci.org/uploads/file/Islamophobia/Islamophobia_rep_May_23_25_2009.pdf; OIC, Drugi izvještaj o islamofobiji, juni 2008. - april 2009., pristupljeno 15. 03. 2011.

⁷ Ibid.

⁸ „Islamofobija označava savremeno širenje diskriminacije protiv muslimana i izobličenje islama, dijelom zbog neznanja i nedostatka razumijevanja islama na Zapadu. Bila bi nesretna pogreška u prosudbi vjerujući da je islam povezan s terorizmom, da je netolerantan prema drugim vjerskim uvjerenjima, da njegove vrijednosti i prakse nisu demokratske, da se favorizira represije nad slobodom izražavanja i podriivanje ljudskih prava... Islamofobija je manifestacija rasne diskriminacije... Ona se sada proširila i na razinu glavnog toka političkog djelovanja i treba je uzeti u obzir i riješiti kao jednu od najozbiljnijih prijetnji svjetskoj stabilnosti“, piše Ekmeleddin Ihsanoglu, generalni sekretar OIC, u Uvodu Drugog izvještaja OIC-a o islamofobiji. (http://www.oic-oci.org/uploads/file/Islamophobia/Islamophobia_rep_May_23_25_2009.pdf).

„Islamofobija podrazumijeva neutemeljen strah od islama i neprijateljstvo prema njemu. Taj strah i neprijateljstvo vode diskriminiranju muslimana, njihovom isključivanju iz glavnih političkih i socijalnih procesa, građenju stereotipa, stvaranju pretpostavki o njihovoj krivnji na osnovu asocijacija i, konačno, kriminalnim djelima usmjerenim protiv muslimana koja bivaju počinjena zbog predrasuda.“ Parvez Ahmed, *Islamofobija i antiamerikanizam: uzroci i rješenja*, CNS, Sarajevo, 2009., str. 28. U raspravama o islamofobiji navode se različiti oblici manifestiranja ovog fenomena: nasilne manifestacije netolerancije protiv pojedinaca i njihove imovine, diskriminacija u sektoru zapošljavanja, neizravna islamofobija i stavljanje muslimana u nepovoljan položaj, jednostrane priče u medijima gdje se namjerno traže neki glasovi, npr. radikalni glasovi, dok su drugi isključeni. Francuz Vincent Geisser sa pariškog Inститuta za istraživanje arapsko-muslimanskog svijeta smatra da „islamofobija nije oživljavanje starog pitanja krstaške borbe protiv džihada, iako povremeno sadržava tragove teološkog argumenta, već je duboko moderni oblik antimuslimanskog rasizma“. Vidjeti: OIC, Prvi godišnji izvještaj o islamofobiji: <http://www.oic-un.org/reports.asp#Reports>, pristupljeno 15. 03. 2011.

Na globalnom nivou borba protiv islamofobije poduzima se unutar šireg koncepta borbe protiv rasizma i rasne diskriminacije, koji je prihvaćen od strane vlada i međunarodnih organizacija. Specijalni izvjestilac UN-a za savremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i drugih oblika netolerancije Doudou Diene islamofobiju je definirao kao „neosnovano neprijateljstvo i strah vis-a-vis islama, koji uzrokuju odbojnost prema svim muslimanima ili većini njih. Ona se također ogleda u praktičnim posljedicama mržnje, u smislu diskriminacije, predrasuda i nejednakog tretmana, čega su žrtve muslimani, pojedinačno i kolektivno, zatim se ogleda u isključenosti iz glavnih političkih i društvenih tokova. Izraz islamofobija je smišljen kao odgovor na novu realnost: narastajuću diskriminaciju protiv muslimana, koja se javila posljednjih godina“.⁹

Asma Jahangir, specijalna izvjestiteljica o slobodi vjere i uvjerenja UN-a, u izvještaju iz januara 2006. godine, iz perspektive ljudskih prava, navela je opće kriterije pomoću kojih je moguće procijeniti da restrikcije i zabrane vjerskih obilježja nisu kompatibilne sa međunarodnim ljudskim pravima. Ti indikatori su, između ostalog, sljedeći: *ograničenja koja onemogućavaju slobodu pojedinca da izražava svoju vjeru ili uvjerenje; ograničenja koja za cilj imaju, ili dovode do bilo vidljive diskriminacije bilo kamuflirane podjele koja zavisi od religije ili uvjerenja; ograničenja kod kojih dužna pažnja nije posvećena specifičnim odlikama određenih vjera ili uvjerenja, npr. čini se da opća zabrana više utječe na određenu vjeru koja propisuje nošenje nekih odjevnih predmeta nego na neke druge vjere ili uvjerenja koja nemaju poseban naglasak na tome.*¹⁰

Vijeće Evrope u dokumentu „Islamofobija i njene posljedice na mlade“ (2005) navodi da je islamofobija „predrasudan pogled na islam, muslimane i pitanja koja se odnose na njih, koji oblikuje svakodnevna djela rasizma i diskriminacije ili jače oblike nasilja“, te da je „islamofobija nasilje nad ljudskim pravima, i prijatnija socijalnoj koheziji“.¹¹

S druge strane, u dokumentima OSCE-a i njegovih institucija te tekstovima koji su objavljivani povodom rasprava o diskriminaciji i netoleranciji prema muslimanima također se pojavljuje pitanje islamofobije. U ovim diskusijama sve češće se čuju glasovi da se definira islamofobija i kao takva prizna u dokumentima OSCE-a. „U odlukama OSCE-a koristiti izraz 'islamofobija' kao oblik rasizma i ksenofobije čije su mete muslimani“, jedna je od preporuka predstavnika civilnog društva učesnicima OSCE-ove konferencije na visokoj razini o netoleranciji i nediskriminaciji.¹² Nadalje, jedna od općih preporuka učesnika OSCE-ovog sastanka o slobodi religije, decembar, 2010. g., jeste da „države sudionice trebaju usvojiti definiciju netolerancije prema muslimanima“.¹³

---

⁹ UN Human Rights Council, Document No. A/HRC/6/6, August 21, 2007, p.8 Para. 19, (<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/6session/reports.htm>) Izvještaj je podnesen na 6. sjednici Savjeta za ljudska prava UN-a (UN Human Rights Council) 2007. godine

¹⁰ <http://www2.ohchr.org/english/issues/religion/standards.htm>, pristupljeno 15. 03. 2011. Također vidjeti: http://www.unitedsiks.org/UN_News_Events/UNCHRreportonFrance.pdf, pristupljeno 15. 03. 2011.

¹¹ http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Manifestations_EN.pdf; pristupljeno 15. 03. 2011.; <http://www.eycb.coe.int/eycbwwwroot/hre/eng/documents/Islamophobia%20report/Islamophobia%20final%20ENG.pdf>, pristupljeno 15. 03. 2011.

¹² Sažeti izvještaj s konferencije OSCE-a na visokoj razini o netoleranciji i nediskriminaciji, 28- 30. juni 2010, Astana, Kazahstan, <http://www.osce.org/cio/68853>, pristupljeno 14. 03. 2011.; <http://www.osce.org/cio/71469>

¹³ The OSCE Supplementary Human Dimension Meeting (SHDM) on Freedom of Religion or Belief, Vienna, 9-10. decembar 2010., završni izvještaj, Warsaw, 22. february 2011, <http://www.osce.org/odihr/75755>, pristupljeno 14. 03. 2011.

Ömür Orhun, lični predstavnik predsjedavajućeg Ureda OSCE-a za suzbijanje netolerancije i diskriminacije protiv muslimana u Drugom polugodišnjem izvještaju (Ankara, novembar 2005.) traži da se islamofobija prepozna kao „izuzetna među političkim bolestima sadašnjeg doba“, koja ne samo što pogađa muslimane nego i njihovu vjeru, pri čemu on ukazuje na postojanje intelektualne legitimacije islamofobije, čemu se treba suprotstaviti.¹⁴

Ambasador Ömür Orhun, na međunarodnoj konferenciji o islamofobiji, Istanbul, 8. i 9. decembar 2007., ukazao je da terminu „islamofobija“ nedostaje zajednički dogovorena definicija naglašavajući da prilično uzak kontekst ima njena definicija kao "strah ili sumnja prema islamu, muslimanima i pitanjima koja se odnose na njih". On sugerira termin netolerancija i diskriminacija protiv muslimana i islama, što, prema njemu, nije nova pojava, jer iza toga „postoje povijesni, kulturni/vjerski i psihološki razlozi“.¹⁵

U OSCE-ovom izvještaju sa konferencije održane u Bukureštu, 7. i 8. juna 2007. godine, zabilježeno je da su u očima mnogih na Zapadu ekstremistički elementi, koji tvrde svoju navodnu odanost islamu, postali sinonim za cijelu muslimansku zajednicu u tolikoj mjeri da su mnogi muslimani koji vjeruju u toleranciju i mirni suživot i dalje bili predmetom diskriminacije i izloženi sumnjičavim pogledima.¹⁶

Očito je da se još uvijek traži zajednička adekvatna definicija, efikasni mehanizmi i načini suzbijanja islamofobije, ipak njeno prisustvo i efekte niko ozbiljan i odgovoran ne može ignorirati. Međutim od posebne je važnosti politička volja da se postojanje ovog problema prizna, prepozna i pristupi odlučnom suočavanju sa njim, jer protagonosti islamofobije, zbog nedostatka potrebnih zakonskih mjera kojima bi se suzbila zloupotreba, i dalje ostaju slobodni i ostavlja im se neometena mogućnost da nastavljaju sa svojim napadima.

Iz navedenih stavova i izvještaja može se izvesti zaključak da se pod islamofobijom podrazumijeva svaki oblik iskazivanja mržnje, neprijateljstva i netolerancije te vršenja diskriminacije protiv drugih osoba, pojedinačno ili kolektivno, zato što su musliman(i)/muslimanka(e), ili ih se takvima doživljava, bez obzira u kojoj se formi i sa kojim intenzitetom mržnja, neprijateljstvo, netolerancija i diskriminacija iskazivali i vršili.

Islamofobijom, diskriminacijom i netolerancijom poriču se jednaka prava ljudi i vrši društvena marginalizacija islama i muslimana, što na društvenom planu vodi do pravljenja negativnih stereotipa ili društvene isključenosti, dok u sferi prava to može voditi usvajanju diskriminirajućih zakona ili pristrasnih sudskih presuda, a politička dimenzija se manifestira kroz isključivanje iz javne sfere vjerskih vrijednosti i načela. Diskriminatorski zakoni su suprotstavljeni području slobode govora, savjesti, religije, pravu odgajanja djece u skladu sa vjerskim uvjerenjem, pravu na posao i sl. Netolerancija se odnosi na društvenu dimenziju i ambijent, a diskriminacija na pravnu, dok islamofobija u sebi sažima elemente netolerancije i diskriminacije.

Dakako, potiranje i nepriznavanje različitosti predstavlja diskriminaciju, jer se time ignorira realnost da u društvu postoje ljudi koji ne žive identično kao mi. Direktne i indirektne posljedice ignoriranja različitosti, te toleriranje različitih oblika diskriminacije ili otvorene i prikrivene stigmatizacije dovodi do ponižavanja ljudskog dostojanstva, što može voditi izolaciji i radikalizaciji povrijeđenih osoba i osoba povezanih sa njima.

---

¹⁴ <http://www.osce.org/cio/16992>, pristupljeno 14. 03. 2011.

¹⁵ <http://www.osce.org/what/tolerance/32387>, pristupljeno 14. 03. 2011.

¹⁶ Vidjeti: <http://www.oic-un.org/reports.asp#Reports>, pristupljeno 15. 03. 2011.

Pored Ustava BiH i drugih zakona kojima se zabranjuje diskriminacija, Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH, u članu 2 definiše da „diskriminacija, zasnovana na vjeri ili uvjerenju, označava svako isključivanje, ograničavanje, davanje prednosti, izostavljanje ili svako drugo razlikovanje koje je zasnovano na religiji ili uvjerenju, a koje ima cilj ili se njime može postići - direktno ili indirektno, namjerno ili nenamjerno - ukidanje ili umanjivanje priznanja, jednakog uživanja i ostvarivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda u građanskim, političkim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim stvarima“.

V. Međunarodni standardi o ljudskim pravima

Zabrana diskriminacije, netolerancije, zločina iz mržnje, s jedne, te omogućavanje jednakih uvjeta za rad i zapošljavanje, ravnopravan pristup obrazovanju i njegovanje kulturnog i vjerskog identiteta, kako pojedinaca tako i društvenih grupa s druge strane, spada u osnovne pretpostavke slobodnog demokratskog društva. Na međunarodnom i regionalnom nivou usvojeno je više instrumenata i standarda kojima se garantiraju svakom pojedincu sloboda govora, mišljenja, savjesti, religije i uvjerenja kao temeljnih ljudskih prava. Ova prava su osnažena mnogim drugim instrumentima o ljudskim pravima koji se odnose na prava posebnih, potencijalno osjetljivih, grupa kao što su: žene, djeca, migranti, zarobljenici, manjinske zajednice i sl. Zaštitu ovih prava podržavaju i druge norme koje su usmjerene protiv diskriminacije pojedinaca na osnovu njihove rase, spola, kulture, religije i uvjerenja. Zaštita vjere i uvjerenja je neupitna pod dva uvjeta: da se ne ugrožavaju prava i slobode drugih i ne narušava javna sigurnost i red.

Ovaj Izvještaj se oslanja na općeprihvaćene međunarodne i regionalne instrumente zaštite ljudskih prava i borbe protiv diskriminacije na osnovu religije i uvjerenja. Kao što to ilustriraju primjeri u nastavku Izvještaja, mnogi instrumenti zaštite ljudskih prava u BiH se krše ili ignoriraju na različitim nivoima i u različitom opsegu.

„Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.“ (**Član 1 Opće deklaracije o ljudskim pravima UN, 1948.**)

“Svako ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu da se mijenja vjera ili uvjerenje i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje poučavanjem, praktičnim vršenjem, bogoslužjem i obredima.“ (**Član 18 Opće deklaracije o ljudskim pravima UN, 1948.**)

„Niko ne smije biti predmet prisile, što bi umanjilo njegovu slobodu da ima vjeru ili uvjerenje po vlastitom izboru.“ (**Član 1.2 Deklaracije o eliminaciji svih oblika netolerancije i diskriminacije na temelju religije ili uvjerenja, UN, 1981.**)

„Niko ne smije biti predmet diskriminacije od strane bilo koje države, institucije, grupe osoba ili osobe na temelju vjere ili drugog uvjerenja.“ (**Član 2.1 Deklaracije o eliminaciji svih oblika netolerancije i diskriminacije na temelju religije ili uvjerenja, UN, 1981.**)

„Svako ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu da se, pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoja vjera ili uvjerenje u bogoslužju, poučavanju, praktičnom vršenju i obredima.“ (**Član 9 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda**)

„Svako ima pravo na slobodu izražavanja.“ (**Član 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda**)

"Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, rođenje ili drugi status." (**Član 14 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda**)

“Unija će poštivati kulturnu, vjersku i jezičku raznolikost.” (**Član 22 Povelje Evropske unije o temeljnim pravima**)

“Poduzeti djelotvorne mjere radi sprečavanja i uklanjanja diskriminacije prema pojedincima ili zajednicama na temelju vjere ili uvjerenja u priznavanju, vršenju i uživanju ljudskih prava i temeljnih sloboda u svim područjima građanskog, političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog života te osigurati učinkovite jednakosti između vjernika i nevjernika.“ (16.1)

“Njegovati klimu međusobne tolerancije i poštovanja među vjernicima različitih zajednica, kao i između vjernika i nevjernika.“ (16.2)

"Poštovati pravo svakog pojedinca na davanje i primanje vjerskog obrazovanja na jeziku po svom izboru, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima.“ (16.6) (**OSCE, Beč, Završni dokument, 1989.**)

VI. Izjave o islamofobiji, diskriminaciji i netoleranciji prema muslimanima

Više istaknutih nosilaca političkih, državnih i društvenih funkcija u svojim javnim istupima su ukazali na islamofobiju, diskriminaciju i netoleranciju prema muslimanima i vrijednostima islama, ili na to da su neke bitne odluke i koraci od velikog utjecaja na život muslimana bili inspirirani predrasudama prema muslimanima i islamu. Ovdje se posebno izdvajaju sudske presude Tribunala u Hagu, koji je na temelju činjenica ustanovio i presudio da su nad muslimanima u BiH izvršeni najteži zločini: genocid i zločin protiv čovječnosti. Također, je važno svjedočenje bivšeg američkog predsjednika Bila Klinton, koji je priznao da su postojale predrasude prema muslimanima u BiH. Kao posljedica tih predrasuda Bošnjaci su trpjeli strašne patnje i podnijeli ogromne ljudske i materijalne žrtve tokom agresiju na BiH od 1992. do 1995. godine.

19. 04. 2004., Den Haag: Presuda Žalbenog vijeća Tribunala u Hagu (ICTY) u predmetu Radislava Krstića

Žalbeno vijeće je jednoglasno odlučilo da je 1995. g. u Srebrenici počinjen genocid: "...snage bosanskih Srba izvršile su genocid protiv bosanskih Muslimana... Oni koji smišljaju i realizuju genocid teže da liše čovječanstvo raznolikog bogatstva koje mu daju nacionalnosti, rase, etničke grupe i vjere. To je zločin protiv cijelog čovječanstva, jer škodi ne samo grupi koja je na meti uništenja nego cijelom čovječanstvu."

10. 06. 2010., Den Haag: Presuda Pretresnog vijeća Tribunala u Hagu (ICTY) u predmetu Vujadin Popović i drugi

Pretresno vijeće je zaključilo da je postojao udruženi zločinački poduhvat ubijanja i udruženi zločinački poduhvat prisilnog premještanja stanovništva u kojima je učestvovalo više učesnika... Vijeće je dalje zaključilo da su neki učesnici udruženog zločinačkog poduhvata ubijanja imali namjeru da počinje genocid, te da je, prema tome, počinjen genocid. Također je zaključilo da su učesnici oba udružena zločinačka poduhvata imali potrebnu specijalnu namjeru za zločin progona. Također je utvrđeno izvan svake sumnje da je na djelu bio masovni i sistematski napad na civilno stanovništvo. Prema tome, primjenjujući pravna obilježja krivičnih djela navedenih u optužnici na činjenice za koje je utvrdilo da su dokazane, Pretresno vijeće je zaključilo da su pripadnici snaga bosanskih Srba na različitim lokalitetima koji su navedeni u Optužnici počinili sljedeće zločine: genocid; udruživanje radi vršenja genocida; istrebljivanje, kao zločin protiv čovječnosti; ubistvo, kao zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja; ubistvo, surova i nehumana djela, terorisanje civilnog stanovništva i prisilno premještanje, kao djelo progona, što predstavlja zločin protiv čovječnosti; i prisilno premještanje kao nehumani postupak, što predstavlja zločin protiv čovječnosti.

02. 11. 2009., Tejlor Brenč: "The Clinton Tapes", razgovori sa Bilom Klintonom

Klinton je rekao da su evropski saveznici blokirali ukidanje embarga, pravdajući svoja protivljenja, kako je rečeno, mogućim humanitarnim razlozima. Smatrali su da će dodatno naoružanje samo rasplamsati krvoproliće, ali su nezvanično, naveo je Klinton, ključni saveznici prigovarali kako bi nezavisna Bosna i Hercegovina bila "neprirodna" kao jedina muslimanska država u Evropi. Klinton je rekao i da su saveznici u Evropi podržavali embargo upravo zato što se njime Bosna i Hercegovina zadržavala u nepovoljnom položaju.

Da stvari budu gore, dodao je Klinton, pojedini evropski saveznici odbili su brojne alternative predstavljajući ih kao opasnost za oko osam hiljada evropskih mirovnjaka raspoređenih u BiH radi osiguravanja isporuke humanitarne pomoći.

Brenč navodi da je Klintonu rekao kako je šokiran takvim cinizmom koji liči na diplomatiju "žmirenja na jedno oko" prema patnjama evropskih Jevreja tokom Drugog svjetskog rata, a da je predsjednik samo slegnuo ramenima. Klinton je za francuskog predsjednika Fransa Mitterana kazao da je bio posebno bezobziran kada je rekao da muslimanskoj državi nije mjesto u Evropi. (FTV)

08. 03. 2010., Thomas Hammarberg, komesar Vijeća Evrope za ljudska prava
„Zabrana burke i nikaba neće osloboditi žene, ali bi mogla voditi njihovom daljem otuđenju u evropskim društvima... Snažno reagujemo protiv svakog režima koji zakonom propisuje da žene moraju nositi takvu odjeću, ali naše protivljenje takvim represivnim metodama ne treba da vodi zabrani te odjeće u drugim zemljama jer bi to probudilo ozbiljna pitanja o usklađenosti te odluke s međunarodnim standardima ljudskih prava.” On je podvukao da oni koji se zalažu za generalnu zabranu burke i nikaba nisu ničim uspjeli da dokažu da ta odjeća podriva demokratiju, sigurnost, javni red i moral. (Fena)

25. 03. 2010. Vijeće Ujedinjenih naroda za ljudska prava

Vijeće Ujedinjenih naroda za ljudska prava je izglasalo rezoluciju kojom se osuđuje islamofobija, uključujući i zabranjivanje gradnje novih minareta. Rezolucija "oštro osuđuje zabranu gradnje minareta uz džamije i sve druge nedavne diskriminacijske poteze". Prema pisanju dokumenta UN-a, među te poteze se ubrajaju manifesti islamofobije koji predstavljaju oštru suprotnost dužnosti poštovanja ljudskih prava. (AFP)

28. 10. 2010., Thomas Hammarberg, komesar Vijeća Evrope za ljudska prava
Izgleda da se evropske zemlje suočavaju s drugom krizom osim budžetskog deficita - s raspadom ljudskih vrijednosti. Jedan od simptoma je rastuće izražavanje netolerancije prema muslimanima. Švicarski referendum o zabrani gradnje minareta nije izuzetak. Ankete javnosti u nekoliko evropskih zemalja pokazuju strah, sumnju i negativne stavove prema muslimanima i islamskoj kulturi, tvrdi povjerenik Vijeća Evrope za ljudska prava Thomas Hammarberg u svom komentaru o stanju ljudskih prava. "Te islamofobske predrasude kombinovane su s rasističkim stavovima - usmjerene protiv osoba koje dolaze iz Turske, arapskih zemalja i južne Azije. Muslimani tog porijekla diskriminirani su na tržištu rada i u obrazovnom sistemu u brojnim evropskim zemljama. Ima izvještaja koji pokazuju da su muslimani meta policije u višestrukim provjerama identiteta i agresivnih pretraga. To je ozbiljan problem s ljudskim pravima... Kompromisi koji se čine izgleda da daju prostor za legitimitet sirovim predrasudama i otvorenoj ksenofobiji." (Fena)

13. 07. 2010., Zlatko Miletić, direktor Federalne uprave policije FBiH

Zlatko Miletić, direktor Federalne uprave policije je izjavio je da neki međunarodni krugovi traže da se u Bosni i Hercegovini razvija islamofobija. „Nama nije cilj da razvijamo islamofobiju, a iz međunarodne zajednice ima ljudi koji upravo to hoće.“ (Dnevni avaz)

VII. Islamofobija, diskriminacija i netolerancija: politički i državni predstavnici

„Lakše je razbiti atom nego predrasude.“ (Einstein)

U ovom poglavlju navedeni su primjeri islamofobije, diskriminacije i netolerancije prema učenju i vrijednostima islama, muslimanima i Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini. Takvi primjeri se manifestiraju kroz kršenje prava i sloboda, širenje i podsticanje negativnih stereotipa i predrasuda, iznošenja kleveta, uvreda, tendenciozne istupe i izjave. Podsticanje stereotipa, konstruiranje i širenje predrasuda o islamu, muslimanima i Islamskoj zajednici, portretirajući ih u negativnom kontekstu u medijima, zatim uzimanje za metu islamskih simbola, kao i agresivna opozicija prema angažmanu muslimanima u javnom sektoru vodi ka marginalizaciji i isključivanju muslimana iz društvenog i javnog života.

Islamofobični iskazi i postupci netolerancije registrirani su u govoru i radu državnih institucija i političkih predstavnika. Izjava Biljane Plavšić, bivše predsjednice Republike Srpske da su „muslimani genetski kvaran materijal prešao u islam..., iz generacije u generaciju se taj gen jednostavno kondenzuje..., postaje sve gori i gori“ (Svet, 06. 09. 1993., Novi Sad), primjer je nezapamćenog šovinizma.

U Parlamentu Bosne i Hercegovine, posebno tokom 2010. godine, zabilježen je neprimjeren govor o islamu i muslimanima. Predstavnici srpskog naroda u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine više puta su predlagali usvajanje zakona o zabrani nošenja nikaba, zabrani vehabija, a poslaničke diskusije, tim povodom, obilovale su uvredama za islam i muslimane.

Kreiranje ozračja netolerancije naročito je uslijedilo nakon izvođenja spektakularne združene akcije policijsko-sigurnosnih snaga u selu Gornja Maoča kod Brčkog, početkom februara 2010. godine. U Tužilaštvu BiH korišten je termin članovi „vehabijske zajednice“, te obrazloženo da je operacija izvedena radi hapšenja tih osoba osumnjičenih za namjeru promjene ustavnog poretka Bosne i Hercegovine i ugrožavanje teritorijalne cjeline države. Spektakularnost akcije, težina optužbi te potom nemogućnost dokazivanja istih i puštanje na slobodu uhapšenih doveli su u ozbiljnu sumnju namjere i sposobnost državnih struktura. Ozbiljne sumnje u propuste državnih institucija, što se održava na širenje neistina i straha od islama i muslimana, pokazale su se i prilikom otkrića 54 kg eksploziva, 17. 02. 2010. g., kada je Elviz Aličić iz Mostara optužio dvije osobe da su umiješane u transport eksploziva, od kojih je jedan bio predsjednik Medžlisa Islamske zajednice Jablanica. Imenovani je kasnije priznao da je dao lažan iskaz, ali je ostala sumnja da se radilo o obavještajno-policijskoj spletki s namjerom optuživanja Islamske zajednice i kompromitacije muslimana. Suđenje grupi Rijada Rustempašića, teroristički napad na policijsku stanicu u Bugojnu, 27. 06. 2010. g., te kontinuirano plasiranje priča o vehabijama ili okupljanju naoružanih vehabija u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine, priče o vehabijama su posebno plasirane iz entiteta Republika Srpska, iskorišteno je za jačanje propagande i sijanja straha kroz veliki broj objavljenih i emitiranih neprofesionalnih novinarskih priloga i sadržaja. Primjera radi, novinar Federalne televizije Damir Kaletović, u povodu policijske akcije u Gornjoj Maoči izjavio je da su u ovom selu zaplijenjeni dokumenti koji ukazuju na planove o proizvodnji oružja za masovno uništenje. Ova tvrdnja ni tada ni poslije nije dobila ozbiljnu potkrepu.

U martu 2010. g. otkriće spiska o postojanju 45 terorističkih organizacija u BiH koje su povezane sa „islamskim“ terorizmom, koji je od strane Vijeća ministara poslan Ujedinjenim narodima, ponovo je ukazao na slabosti institucija Bosne i Hercegovine, što proizvodi vrlo

negativne implikacije na ambijent u kojem žive muslimani. Policija Republike Srpske, u augusta 2010. godine, tokom ramazana, izvela je akciju hapšenja pet bošnjačkih povratnika u Bosanskom Novom i Bosanskoj Dubici. U prvim informacijama iz policije Republike Srpske rečeno je da se uhapšeni sumnjiče za terorističke aktivnosti i da se radi o „vehabijama“. Uhapšeni su vrlo brzo pušteni na slobodu, ali je ova akcija ponudila još jedan dokaz o provođenju policijskih akcija i hapšenju muslimana bez valjanog povoda i opravdanja, izuzev ako nije cilj zastrašivanje bošnjačkih povratnika. „Taj dan ćemo još dugo pamtiti, odnosno nikada ga nećemo zaboraviti kao što će sjećanje na '92. godinu ostati u nama do kraja života. Sve je podsjećalo na tu 1992. godinu kada su nas srpski policajci i vojnici hapsili i odvodili u logore. Srpska policija nas je ovom akcijom još jednom podsjetila koliko je sigurnost nas povratnika upitna i kako je malo potrebno da se počini zločin nad nama“, bio je stav bošnjačkih povratnika u Bosanskom Novom i Bosanskoj Dubici u povodu ove akcije.

U prilog kreiranju negativnog ozračja i podsticanja predrasuda prema muslimanima usljed propusta ili neprofesionalnih postupaka državnih institucija uvrštavaju se i izjave, bez jasnih dokaza, visokorangiranih državnih dužnosnika. Almir Džuvo, direktor Obavještajno-sigurnosne agencije BiH (OSA), 12. 07. 2010. g., izjavio je da u Bosni i Hercegovini vidi „potencijalnu opasnost od 3.000 osoba koje u svakom momentu mogu prevrnuti, da li zbog psihičkog ili nekog drugog stanja“ i napraviti teroristički akt sa velikim posljedicama, te zatražio da se radikalno izdvoji iz vjere i adekvatne zakone, obećavši da u tom slučaju za tri mjeseca tih ljudi više neće biti na slobodi. Ovakve izjave, bez dokaza, teško je razumjeti kao odgovorno i profesionalno postupanje, ali se njima podstiče ambijent netrpeljivosti. Ova se izjava koristi kao zvanična potvrda da u BiH ima na hiljade muslimana potencijalnih terorista.

Ured ombudsmena Federacije BiH, u Godišnjem izvještaju o radu i stanju ljudskih prava u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2008. i prvu polovinu 2009. godine, bez navođenja argumenata, konstatirao je da je vrh Islamske zajednice "radikalan, klerikalan te da isti vrši pritisak na medije".

U širenju islamofobije u Bosni i Hercegovini učestvovali su i pojedini zvaničnici međunarodne zajednice. Nakon sjednice Zajedničke komisije za odbranu i sigurnost Parlamenta BiH, koja je održana 12. jula 2010. g., Zlatko Miletić, direktor Federalne uprave policije, izjavio je da neki međunarodni krugovi hoće da se u BiH širi islamofobija. „Nama nije cilj da razvijamo islamofobiju, a iz međunarodne zajednice ima ljudi koji upravo to hoće“, kazao je Miletić. Šeme bošnjačkih političkih, privrednih i vjerskih predstavnika koje su 2009. g. u javnost dospjele iz Ureda visokog predstavnika u BiH pokazale su nedobronamjernost i postojanje predrasuda u dijelu službenika međunarodne zajednice.

U nastavku su navedeni neki od primjera netolerancije, širenja straha i predrasuda prema muslimanima i Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini od strane nosilaca javnih, državnih i političkih funkcija.

11. 12. 2008., Milorad Dodik, bivši premijer Republike Srpske i sadašnji predsjednik RS
“To je za Republiku Srpsku neprihvatljivo: da nam sude sudije muslimani i da odbijaju žalbu koja je pravno utemeljena. I mi mislimo da je to samo zato što su oni muslimani - Bošnjaci i da su negativno nastrojeni prema Republici Srpskoj, a mi vidimo ujdurmu koja je tamo napravljena.”

27. 2. 2009. Nebojša Radmanović, srpski član Predsjedništva BiH
„U dijelu Islamske zajednice ima zagovornika rata“, izjava za agenciju Tanjug.

22. 05. 2009., Ministarstvo vjera Vlade Srbije

Ministarstvo vjera navodi da je kontroverzni reisu-l-ulema Islamske zajednice BiH Mustafa Cerić, jedan od nekoliko bošnjačkih političara koji su imali pristup tajnim ratnim finansijskim fondovima i tvorac ideje o Bošnjacima kao dijelu turskog naroda, kao i hegemonističke velikobošnjačke ideologije o bosanskoj naciji od tri etničke grupe.

"Reis Cerić negira postojanje srpske nacije u BiH", navelo je Ministarstvo vjera Srbije i ocijenilo da je on prilikom posjete Islamskoj zajednici u Srbiji od 17. do 20. maja "uputio vrlo prijeteće i uvredljive poruke Republici Srbiji".

"Cerić je podržavao i secesiju Kosova i Metohije. Javnost, stoga, opravdano postavlja pitanje da li reis Cerić prijeti Republici Srbiji ratnim obračunom po bosanskom ili kosovskom scenariju i šta tako nepromišljena osoba uopšte radi u našoj zemlji?", ističe se u saopćenju.

Ministarstvo vjera Srbije navodi da je i "pored ove opasne prijetnje koju je uputio Republici Srbiji, a koja je na istom zloslutnom tragu kao i njegova ideologija da srpska nacija u BiH ne postoji, reis Cerić je neosnovano i drsko izjavio da se 'u Srbiji krše ljudska prava muslimana'".

Kako je primijetilo Ministarstvo vjera Srbije, "vjerski poglavar muslimana u BiH, koji negira postojanje srpske nacije u toj susjednoj zemlji i time Srbima uskraćuje pravo na postojanje", optužuje Republiku Srbiju za "kršenje ljudskih prava muslimana".

"Nepriistrasan posmatrač može samo da se upita dokle dosežu granice Cerićevog licemjerja. Naravno, izmišljotinu o 'kršenju ljudskih prava muslimana' odmah su demantovali ugledni politički i vjerski lideri Bošnjaka i muslimana u Republici Srbiji", navodi se u saopćenju.

"Ministarstvo vjera Republike Srbije primilo je k znanju riječi reisu-l-uleme Mustafe Cerića i ozbiljno shvatilo prijetnje koje je ovaj vjerski poglavar direktno i indirektno uputio Republici Srbiji i njenoj bezbjednosti. Zbog toga smatramo da Mustafa Cerić ne zaslužuje da bude dobrodošao gost u našoj zemlji", zaključuje se u saopćenju. (SRNA)

05. 08. 2009., Milorad Dodik, bivši premijer Republike Srpske i sadašnji predsjednik RS

Za Dodika je "Cerićevo ponašanje neprimjereno" i kaže da ne treba smetnuti s uma da je "on, sigurno, važan ideolog prije svega politike islama na ovim prostorima i čovjek koji se direktno miješa u unutrašnja pitanja ne samo BiH nego i regiona". Dodik je rekao da je Cerić, sasvim sigurno, jedan od onih koji žele da na projektu panislamske ideologije promoviše vođstvo muslimana u regionu na šta su "nasjeli čak i pojedini Evropljani". "Cerić neće prestati sa remetilačkim izjavama, a ono što je važno je da se ta njegova aktivnost prepozna i da se na pravi način odreaguje", poručio je premijer Srpske. (Radio-televizija Srbije)

01. 10. 2009., Milorad Dodik, bivši premijer Republike Srpske i sadašnji predsjednik RS

"Mi možemo razgovarati s predstavnicima SDA i Stranke za BiH. Međutim mislim kako nije realno očekivati da razgovaramo s Islamskom vjerskom zajednicom, a znamo da je ona glavni faktor kod Bošnjaka kada je riječ o politici", kazao je Dodik. (Fena)

06. 11. 2009., Dru Engl, tužilac i šef Posebnog odjela za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju Suda Bosne i Hercegovine

Tužilac Dru Engl na ročištu pred sudijom za prethodni postupak Suda Bosne i Hercegovine zloupotrijebio je termin „šerijat“ u funkciji inkriminacije uhapšene grupe Rijada

Rustempašića protiv koje se vodi postupak pred Sudom BiH. Vijeće za fetve Rijasetu Islamske zajednice, ne ulazeći u opravdanost pravne kvalifikacije djela i ograđujući se od svih protuzakonitih radnji bilo koga te mogućih ekstremističkih tumačenja islama koje zastupaju pojedinci i grupe, a koja nisu u skladu sa službenim tumačenjem islama u institucijama i ustanovama Islamske zajednice, ukazalo je na neprimjerenu i neprihvatljivu zloupotrebu termina „šerijat“ u optužnici, kao inkriminirajućeg elementa.

27. 01.2010., Patrijarh srpski Irinej

„Mi znamo šta je otprilike filozofija i psihologija islama. Oni kada su u manjem broju umeju da se ponašaju i da budu korektni. Kada postanu ravni po broju, onda oni već dižu glavu, a kada postanu nadmoćni i superiorni, čine pritisak ili da se isele, ili da se pride njima. To je filozofija islama.“ (www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/174003/Patrijarh-Irinej-Krajnje-vreme-za-susret-sa-papom)

05. 02. 2010., Emil Vlajki, potpredsjednik Republike Srpske

„Vehabije su svi oni koji traže navodno građansku državu BiH misleći pritom da će, zahvaljujući svojem najbrojnijem stanovništvu, urediti BiH po neevropskim principima. Konačno, vehabije su svi oni dijelovi međunarodne zajednice koji favorizuju stvaranje muslimanskih entiteta i država na Balkanu, Kosmet, Crna Gora, Makedonija, Sandžak, Federacija BiH, koji efikasno prave Veliku Albaniju i uspostavljaju 'zelenu transverzalu' od Istanbula do Beča, i koji su zasigurno najveći zločinci na ovim područjima... Vidljivo je da ima i previše vehabija u BiH o kojima tužilaštvo ni ne sanja. Teško je da bi se mogli svi pohapsiti, a konačno, ako bi Tužilaštvo BiH bilo dosljedno, moralo bi uhapsiti i samo sebe, pošto je ono najmračnija vehabijska ispostava.“ (Nezavisne novine/Srna)

16. 04. 2010., Slavko Jovičić, poslanik SNSD-a u Parlamentarnoj skupštini BiH

O prijedlogu zakona o zabrani nikaba: "Do prijedloga ovog zakona došlo je, između ostalog, jer u institucijama BiH ima veliki broj lica koja se oblače prema religijskim propisima, po strogim islamskim zakonima, u skladu sa šerijatskim običajima." On kaže da u Sarajevu, kao većinskom islamskom gradu, više od 95 odsto jednog naroda oblačenje po strogim islamskim pravilima doživljava kao normalnu stvar. "Malo ko reaguje na takav način oblačenja. Moglo bi se dopustiti da se studenti na Islamskom fakultetu oblače u skladu sa islamskim običajima, ali na drugim javnim mjestima to bi trebalo zabraniti. U pozorištu, recimo, ne bi trebalo da je moguće pokriti lice, a naročito u institucijama vlasti BiH." (Fokus)

02. 08. 2010., Raffi Gregorian, OHR, zamjenik visokog predstavnika u BiH

Raffi Gregorian, bivši zamjenik visokog predstavnika u BiH, prije napuštanja BiH, august 2010. godine, u javnom istupu na javnom servisu Federalne televizije vrijeđao je reisu-l-ulemu dr. Mustafu Cerića. Gregorian je u svom oproštajnom medijskom istupu reisu-l-ulemu nazvao licemjerom, kazavši da je počeo davati licemjerne komentare i iznositi neistinite optužbe protiv njega. (Emisija „60 minuta“, FTV)

02. 09. 2010., Demanti lažnih iskaza

Glasnogovornik Ortodoksne crkve u Jerusalemu Issa Elias Issa Musleh, u ime patrijarha Teofila III, demantirao je i negirao tačnost navoda Milorada Dodika iznesenih na konferenciji za štampu u Banjoj Luci nakon posjete Izraelu. U pismu Ambasadi Palestine u Sarajevu ističe se da se patrijarh začudio i osudio izjave Milorada Dodika „njihovu formu i sadržinu kao i temu, posebno zato što njegova eminencija predvodi Ortodoksnu crkvu, majku svih crkava, i vodi računa o svom pozvanju, svojim sljedbenicima i svom stadu“. Nadalje, u pismu se Dodikovo pripisivanje izjava jerusalemskom patrijarhu kvalificira kao „sramotno i

neosnovano“, i moli palestinski ambasador da „u ime Ortodoksne crkve u Jerusalemu, i u ime njegove eminencije“ objasni ovo pitanje nadležnim u Bosni i Hercegovini, izražavajući nadu da se slične stvari neće ponavljati.

Milorad Dodik, na konferenciji za novinare u Banjoj Luci 18. 08. 2010. godine, izjavio je da mu je tokom posjete Izraelu patrijarh jerusalemski Teofil III prenio kako se nekoliko puta sastao s reisu-l-ulemom Mustafom Cerićem, koji mu je objasnio da je BiH zemlja Bošnjaka i da oni koji to ne prihvataju mogu otići iz ove zemlje. (Mina)

22. 09. 2010., Rajko Vasić, sekretar i portparol SNSD-a

U kolumni „Sačuvaj me Bože muslimanskog antifašizma“, muslimane iz BiH optužio da su masovno stali uz njemački fašizam te da su muslimani gori od ustaša i četnika. „Sumnjivo je kada muslimani pričaju o antifašizmu... Poznato je da su muslimani, bogate čaršijije i vjerski službenici, listom stali uz okupatorske Nijemce i slizali se s njima prisnije nego ijedan ustaša ili četnik.“ Vasić je u 2010. godini napisao dosta sličnih tekstova o islamu i muslimanima. (<http://vasicrajko.blogspot.com/2010/09/sacuvaj-me-boze-muslimanskog.html>)

20. 10. 2010., Emil Vlajki, potpredsjednik Republike Srpske

„Ako (Milorad Dodik, predsjednik Republike Srpske) bude iskren u suprotstavljanju međunarodnoj zajednici, kao i u tome da se ovo područje brani od islamizacije, ja ću s njim iskreno surađivati i pomoći ću mu svom svojom snagom i inteligencijom.“

On je najavio da će aktivno sudjelovati u političkom životu RS i da će mu prioriteti biti borba protiv islamizacije. „Znajući da ih (SDP BiH i SDA) podržava Amerika, koja želi unitarizaciju BiH na račun Srba i Hrvata i provodi vrlo intenzivan proces islamizacije na ovim prostorima, oni maštaju o nečemu za što se nadam da se nikad neće ostvariti“, rekao je Vlajki, dodajući da ostvarenje njihovih ciljeva zavisi od ishoda borbe između SAD-a, koje nameću i podržavaju islamizaciju, i EU, kojoj nije stalo da se to dogodi. Vlajki drži kako ulazak BiH i RS u NATO neće spriječiti islamizaciju ovog područja. (Novi reporter)

VIII. Lična i kolektivna dimenzija slobode vjere u medijima

Značajan dio medija u Bosni i Hercegovini iskazao je u proteklom periodu visok stupanj netolerancije prema, prvenstveno, Islamskoj zajednici i reisu-l-ulemi, a potom muslimanima i islamskim vrijednostima. Time su, pored očitog kršenja zakona, profesionalnih novinarskih standarda i kodeksa, zatim narušavanja općeprihvaćene kulture dijaloga i upotrebe primjerenog jezika u javnom prostoru, ignorirali obavezu poštivanja prava na slobodu savjesti, prava na slobodu izražavanja vjerskih stavova i kolektivne dimenzije slobode religije prema međunarodnim standardima ljudskih prava.

Javni prostor nije ideološki ekskluzivno područje određene društvene grupe, nego ga ravnopravno dijele svi zainteresirani u skladu sa zakonom. „Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez vanjskih pritisaka, te slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.“ (**Član 19 Opće deklaracija Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima**) Povelja Europske unije o temeljnim pravima iz 2000. g. u članu 11 garantirajući slobodu izražavanja, ističe da se u tu slobodu ne može miješati javna vlast.

Medijski prostor u Bosni i Hercegovini u periodu obuhvaćenim ovim Izvještajem obilovao je raznovrsnim primjerima pritisaka na savjest i osjećanja muslimana, vrijeđanja njihovih vjerskih uvjerenja, ignoriranja slobode izražavanja vjerskih vrijednosti i prisustva kolektivne dimenzije slobode vjere. Na ovaj način je vršena javna represija, brisanje i progon islamskih simbola i vrijednosti, a nerijetko je javni prostor bio poprište „zločina mržnje“, koji se iskazivao kroz djela prikrivene i neprikrivene mržnje prema učenju ili osobi zbog njenih vjerskih uvjerenja. Također zločin mržnje pokazuje se i kroz nepoštovanje vjerskih autoriteta i autonomije upravljanja Islamskom zajednicom. Usljed toga kreiran je ambijent koji podstiče izolaciju i marginalizaciju ideja i pojedinaca na temelju vjerskog određenja. Sve to ukazuje da je mržnja i netrpeljivost prema vjeri bitan problem dijela društva i medija u BiH.

U medijskom prostoru, i pored stručnih osoba i postojanja odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice koje nude stručnu naobrazbu za tumačenje islama, uočljiva je tendencija površnog, reduciranog, nestručnog, ponekad tendencioznog i zlonamjernog tumačenja islama, islamske tradicije i vrijednosti od strane nekompetentnih osoba. U nekim prilikama iznesene su jasne laži, primjer „Dnevnik 2“ Federalne televizije od 28. 7. 2009., tvrdnjom da je reisu-l-ulema odbjeglom osuđeniku poklonio levhu, dovodeći u kontekst bijeg zatvorenika i Islamsku zajednicu, a navedena televizija je, nakon što je dokumentirana ova laž, odbila uputiti jasnu ispriku. Federalna televizija je također pokazala potpunu ignoranciju i bezosjećajnost prema protestima vjernika zbog emitiranja sadržaja u kojem se aludira na obavljanje „dženaze krmetu“, a umjesto isprike prosvjednici su bili predmet vrijeđanja. Primjetna je praksa izdvajanja reisu-l-uleme u odnosu na druge vjerske velikodostojnike i neprimjereno etiketiranje reisu-l-uleme, kao i praksa negativnog pristupa prema Islamskoj zajednici. Primjer emisije „60 minuta“ Federalne televizije od 02. 11. 2009. g., kada je tokom jednosatnog tretiranja grubo izvitoperena Izjava Sabora Islamske zajednice o šemama OHR-a.

Otvaranju BBI centra u Sarajevu, zbog neprodavanja alkohola i svinjetine, pokušana je dati negativna slika, neki mediji iskoristili su to za lansiranje teze o navodnom islamiziranju Sarajeva, a neki politički dužnosnici tražili su da se preispita da li se ovim krši Ustav BiH i načelo sekularnog društva. Neprimjerene, u nekim slučajevima uvredljive, medijske rasprave vođene su o gradnji džamija u Sarajevu, a posebno o vjerskom odgoju u predškolskim ustanovama u vrtićama Javne ustanove „Djeca Sarajeva“. Na pitanju vjerskog obrazovanja u

medijskim raspravama su se prelamali ostrašćeni ideološki i politički interesi, što je otežavalo trezven i racionalan razgovor o modalitetima zadovoljavanja zakonskog i ljudskog prava roditelja na odgajanje djece u skladu sa vlastitim uvjerenjem. Bespoštudnoj i gruboj medijskoj kampanje naročito je bila izložena gospođa Arzija Mahmutović, direktorica Javne ustanove „Djeca Sarajeva“, zbog njene podrške zahtjevu roditelja da se omogući djeci vjerski odgoj.

Nerijetko su simboli i znamenja islama stavljeni u kompromitirajući kontekst, kao što je to bilo u televizijskim priložima sa montiranjem slike Careve džamije u Sarajevu uz priloge o bijegu zatvorenika iz zeničkog zatvora, juli 2009. godine. Edhem-ef. Čamdžić, banjalučki muftija, tokom 2008. i 2009. godine grubo je vrijeđan i bez ikakvih dokaza optuživan u medijima u Republici Srpskoj.

09. 07. 2004., Emir Imamović

Reisu-l-ulema „drvio o šehidima“. „Moj efendija. Pojma ti nemaš...“. (Magazin BH Dani)

02. 09. 2004., Sead Fetahagić

„A naš narod, posebno onaj pod rukovodstvom reisa Mustafe Cerića, uživa slušajući četničke pjevačice poput Cece Ražnjatović.“ (Slobodna Bosna)

03. 09. 2004., Emir Imamović

„Ostat će budućim generacijama, našim prapraunucima, u parket urezani i tragovi drugih susreta iz pećine sa centralnim grijanjem - današnjim stanovnicima Bosne poznate i kao Rijaset Islamske zajednice... Vrhovni poglavar bosanskih muslimana i onih koji se tako čute, reisul-ulema Islamske zajednice dr. Mustafa-efendija Cerić, sam je sebi dodijelio funkciju v. d. vrača, pretvorivši kabinet u špilju u koju na poklon, po savjet i sa darovima dolaze predstavnici plemena, nadajući se da će guru s ahmedijom, mantrama uspostaviti direktnu konekciju sa Stvoriteljem i srediti nivo padavina, formu reprezentacije, krpjenje cesti, izlivanje Panonskog jezera u dnevnu sobu Jasmina Imamovića... Prostituišući vlastitu poziciju, estradizirajući instituciju reisa i pokazujući svu raskoš licemjerja, Mustafa-efendija Cerić, izigravajući vrača na kraju, ne pokazuje nimalo suštinske brige za one koji mu se klanjaju.“ (Magazin BH Dani)

15. 10. 2004., Senad Pećanin

O reisu-l-ulemi dr. Mustafi Ceriću: „O tome da je On visoki predstavnik Allaha, dž.š., u Bosni valjda nema više dileme“. (Magazin BH Dani)

22. 10. 2004., Emir Imamović

O reisu-l-ulemi dr. Mustafi Ceriću: „...samoprolašeni visoki predstavnik za islam“. (Magazin BH Dani)

31. 12. 2004.,

O reisu-l-ulemi dr. Mustafi Ceriću: „...od prvog čovjeka vjerskog krila SDA tokom 2004. postao samostalni politički faktor koji ne samo da se ne može kontrolirati već diktira uvjete na političkoj sceni..., Cerić privatizirao Bajram..., zabranio novinske oglase vrućih linija..., uspostavio monopol na genocid inicirajući nagradu Srebrenica..., Cerić instituciju reisu-l-uleme pretvorio u političku kancelariju, koja potiče na netrpeljivost, mržnju, i isključivost.“ (Magazin BH Dani)

28. 07. 2005.

Naslov: „Najebo reis“, o sukobu Bošnjaka u Krajini, 1993. godine, izmišljena rečenica pripisana reisu-l-ulemi: „Nema tu razgovora, mi ćemo to riješiti preko nišana.“ (Slobodna Bosna)

13. 01. 2006., Senad Pećanin: „Reis“ – novi deterdžent za skidanje fleka

„Imami u svojim džamijskim hutbama upozoravali vjernike da im ni hadž neće biti priznat kod Allaha ukoliko glasaju za Harisa.“

Autor teksta Islamsku zajednicu naziva „Allahova administracija“, a reisu-l-ulemu „vjerskim poglavicom“. (Magazin BH Dani)

31. 03. 2006.

„Reis Cerić kao Veliki inkvizitor“.

(Magazin BH Dani)

21. 07. 2006.

Reisu-l-ulema Mustafa Cerić: „...otvara džamije i drži političke govore..., otklanja namaz sa svojim glasačima..., da će u narednom vremenu Cerić sve češće otvarati u ratu porušene džamije“, da je to što čini „nemoral“ i „zločin“. (Magazin BH Dani)

15. 02. 2007., Sead Fetahagić

„Kod nas samo zahvaljujući demokratiji reisa Mustafe Cerića neki muslimani ne vole muziku. Zato se čuvajte kad pjevate 'Mujo kuje konja po mjesecu...' da vam vehabije ne dođu na vrata. Uz Cerićevu demokratsku preporuku da svi imaju pravo upražnjavati svoj način vjere, pa makar taj način bio i bombaški, kao u Iraku.“ (Slobodna Bosna)

06. 09. 2007., Sead Fetahagić

„Htio sam se raspitati za takvu našu 'Cosa Nostru' kod reisa Mustafe Cerića i Bakira Izebegovića, ali su me mnogi mudri ljudi odgovorili.“ (Slobodna Bosna)

06. 03. 2008., Sead Fetahagić

„Prvo se dokaži, kažem ja Lojzetu, napravi jednu džamiju u svom sokaku, pa otiđi kod reisa Mustafe Cerića, fino ga poljubi u ruku, velika je vjerovatnoća da će ti pomoći. Čovjek voli ko mu se ulaguje, a posebno ko pravi džamije.“ (Slobodna Bosna)

11. 04. 2008., Vildana Selimbegović

„Poslijeratna sarajevska bošnjačka vlast se i izgradnjom džamija u gradu izživljava nad nemuslimanima.“ (Magazin BH Dani)

11. 09. 2008., Sead Fetahagić

„Pod vodstvom reisa Mustafe Cerića ne daju drugome da živi kako hoće, nego komanduju da njihov zakon poštujemo. Ne daju alkoholičarima da ga suknu, homoseksualcima da se vesele, a može se krasti i podvaljivati.“ (Slobodna Bosna)

25. 09. 2008., Sead Fetahagić

„Što da se brzina ulaska u Evropu nameće drugima? Možda će Bošnjaci ići malo sporije, sve po istilahu, ali sve to zavisi od reisa Mustafe Cerića. Kako njegovi poslovi budu napredovali, kako bude uspio da bude prvi u muslimana u Evropi, tako će i sve ostale Muje za njim.“ (Slobodna Bosna)

19. 01. 2009., FTV, Amir Pašić Fačo, osoba iz kriminalnog miljea

Izjava o reisu-l-ulemi Islamske zajednice dr. Mustafi Ceriću: „On je nakav poglavar tu! On meni ne liči ni na poglavara, kad mu uzmete facu nema ništa blago čovjek u sebi, klasični kriminalac, koji hoće da napravi ovdje, on i Izetbegović, feudalno društvo, XV vijek, da pet familija vlada, ostali da budu kmetovi.“

16. 02. 2009., Damir Kaletović, novinar

„Klerikalizacija prostora Bosne i Hercegovine, posebno svakog pedlja Federacije BiH, koja se osjeti, koja izbija iz svake izgovorene riječi reisu-l-uleme Islamske zajednice u BiH Mustafa ef. Cerića, na području Srednjobosanskog kantona zapravo je konstanta. Kada reis Cerić kaže, parafraziramo, 'da je vehabijski red način i model opstanka Bošnjaka BiH', onda je, zapravo, teško ne povjerovati da pri tome ne misli na sva silna ubistva nemuslimana koja su se na području Srednjobosanskog kantona dogodila od '96. godine pa sve do danas a iza kojih je stajala ovdje duboko infiltrirana vehabijska zajednica.“ (FTV, emisija „60 minuta“)

16. 02. 2009., Bakir Hadžiomerović, urednik i voditelj

„Skandalozno! Građanin Mustafa Cerić postao najpoznatiji zaštitnik pedofila!“

„Stanovnici ovog vlašićkog sela još uvijek podržavaju svog hodžu. Doduše, ključnu ulogu u kreiranju te podrške odigrao je najpoznatiji zastupnik pedofila Omerhodžića, Mustafa ef. Cerić, koji je jučer posjetio Gluhu Bukovicu.“

„Šta nakon ovoga konstatirati osim da nam reis Cerić očigledno poručuje da ne razumijemo običaje i tradiciju u bosanskim selima. To bi, valjda, trebalo da znači da je u bosanskim selima sasvim normalno i u duhu tradicije da hodže seksualno zlostavljaju djevojčice.“

„Šteta je, prava je šteta što građanin Cerić nije završio pravni fakultet pa da onda u ovosvjetovnoj zakonskoj proceduri za sva vremena legalizira pedofiliju i zakonski zaštititi pedofile kao što je to već učinio u preduzeću kojim suvereno upravlja.“ (FTV, emisija „60 minuta“)

16. 02. 2009., Avdo Avdić, novinar

„Cerić Mustafa, reisu-l-ulema, zaštitnik bludnika“, „...reis Cerić na strani siledžija“, „...i nije ga stid“, „...branitelj bludnika i pedofila“, „...agent UDBE, pod kodnim imenom Car“, „...vratimo se bludu i hodžama bludnicima koje reis Mustafa Cerić štiti na svaki mogući način.“ (FTV, emisija „60 minuta“)

27. 02. 2009.

„Mustafa Cerić bi mogao biti počasni i doživotni dekan Univerziteta Mafioso.“ (Magazin BH Dani)

21. 05. 2009., Sead Fetahagić

„Ali je ipak opasno kad se sluša reis, jer su mi odmah poslije rata pričali u Bihaću da je Cerić u ratnom vremenu održao govor u kojem je direktno nahuškao jedne muslimane protiv drugih.“ (Slobodna Bosna)

11. 06. 2009., Sead Fetahagić

„Kad neće naši zvaničnici da uspostavljaju što bolje odnose sa komšijama, hoće reis Mustafa Cerić da ih što više pokvari. Ovaj mutivoda došao u Sandžak i posvađao između sebe muslimane, jer mu je stalo da svoju vlast proširi i na ovaj dio Srbije.“ (Slobodna Bosna)

28. 06. 2009.,

“Cerić u mreži terorizma” (Fokus, Banja Luka)

10. 09. 2009., Sead Fetahagić

„U ovoj zemlji Bosni i Hercegovini samo vladaju muslimani na čelu s reisom Mustafom Cerićem, a ostali ima da šute.“ (Slobodna Bosna)

09. 11. 2009., Bakir Hadžiomerović, urednik i voditelj

„Sabor Islamske zajednice BiH prije 10 dana brutalno je zloupotrijebio svoju funkciju i direktno stao u zaštitu ovdašnje bošnjačke mafije.“

„Mustafa Cerić političar na višegodišnjoj posudbi u Rijasetu Islamske zajednice protekle sedmice konačno progovorio kako najbolje zna i umije i otkrio je svoje pravo lice, lice šoviniste koji mrzi, prijeti i pri tom laže.“

„Da li je u Rijaset ubačeni Cerić zapravo šef mafije ili tek njen najglasniji portparol?“ (FTV, emisija „60 minuta“)

09. 11. 2009., Avdo Avdić, novinar

„Još jedna laž Mustafe Cerića.“ (FTV, emisija „60 minuta“)

Ured ombudsmena Federacije BiH

Ured ombudsmena Federacije BiH, Godišnji izvještaj o radu i stanju ljudskih prava u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2008. i prvu polovinu 2009. godine, označio da je vrh Islamske zajednice "radikalan, klerikalan te da isti vrši pritisak na medije".

10. 12. 2009., Sead Fetahagić

„Pravo da ti kažem, moj Muselime, i ja sam ti postao islamofob, bojim se ovih 'novih muslimana', kako ih naziva reis, ratoborni su, što su pokazali lani na onom pederskom festivalu. Pa zar ne vidiš kako ti 'novi muslimani' podmeću bombe, kako u arapskom svijetu ubijaju druge muslimane. A nikada reis Mustafa Cerić nije o tome zucnuo.“ (Slobodna Bosna)

05. 01. 2010., Željko Ivanković, književnik

„U gradu i zemlji u kojoj je toliko toga uništeno, najustrajniji su u 'obnovi' graditelji fizičkih i mentalnih minareta, džamija, ali i drugih tzv. vjerskih objekata koji bi trebali biti bogomolje, a ustvari su karaule na granicama svjetova, simboli prijetnje drugome i drukčijemu. Najčešće su to arhitektonske rugobe i spomenici bestidnom urbanističkom nasilju. 'Sakralne nakaze' kojima je jedina zadaća vizualno-ideološki bojevat i dominirati nad panoramom nacionalno-vjerskog kiča i blasfemije.

Na poseban način to, i ne samo po brojnosti, vrijedi za džamije što nimalo slučajno imenuju i rijetki Mayrovi sarajevski sugovornici upirući prstom ne samo u estetiku i arhitekturu nego i u ideologiju tog novog oblika religijskog nasilja. Obranaši tog i takvog religijsko-ideološkog kiča kažu da je, ustvari, samo riječ o obnovi stotina u ratu srušenih bogomolja, a cinici među njima, poput reisa, da je to odgovor (inat!) rušiteljima džamija. U Bosni postoji uzrečica da se 'iz inata samo govna jedu!'“ (Nezavisne novine)

03. 03. 2010.

Idejni i logistički centar vehabija i vehabizma u istočnom dijelu RS i BiH smješten je u Ustikolini, predratnoj fočanskoj mjesnoj zajednici koja je 12 kilometara udaljena od Foče prema Goraždu. Ustikolina je danas federalna opština.

- Iz Ustikoline kreću sve, nimalo bezazlene aktivnosti vehabija, posebno prema Foči, u kojoj je na čelu Medžlisa Islamske zajednice odnedavno hodža Salem Ćemo. Za njega se zna da je tokom rata živio u Kiseljaku kod Travnika, gdje je radio kao vozač komandanta mudžahedinske jedinice - kaže sagovornik Pressa RS.

On dodaje da je u Ustikolini izgrađena džamija sa najvišim minaretom u BiH od 70 metara.

(http://www.pressonline.rs/sr/vesti/republika_srpska/story/103555/Fo%C4%8Da+u+strahu+od+vehabija!.html)

10. 07. 2010., Zija Dizdarević, novinar/kolumnista

„Islamska zajednica u BiH propagira praznovjerje; proglašava se za glavnog tumača, zaštitnika i predvodnika bošnjaštva; mešetari vjerom u političke svrhe“ (Oslobođenje)

09. 09. 2010., Dževad Galijašević

„Muftija Zukorlić je klon reisa Cerića, koji je sebi namijenio ulogu balkanskog ajatolaha. Cerića i Zukorlića povezuju krupni arapski kapital, naklonost prema vehabijama i američko namigivanje za sve njihove poteze... Cerić i Zukorlić koriste pipke Al-Kaide na Balkanu kako bi objavili rat većini muslimana u Srbiji i tamošnjoj Islamskoj vjerskoj zajednici koju oni ne priznaju.

(http://www.pressonline.rs/sr/vesti/republika_srpska/story/132640/Ceri%C4%87+na+Srbiju+vr%C5%A1+agresiju)

12. 04. 2010., Željko Ivanković, književnik

“Isusov nauk iz evanđelja o dobru učinjenom ‘najmanjem od braće’, a koji će poslije ‘prepisati’ i Muhamed u jedan svoj hadis.”

(Nezavisne novine: www.nezavisne.com/komentari/kolumne/Solidarnost-57567.html)

IX. Zapošljavanje

Vjersko uvjerenje i orijentacija osobe ne smije biti uzrok diskriminacije prilikom traženja posla i zapošljavanja. Također, pretjerano insistiranje ili radikalni zahtjevi na odvajanju posla od lične vjere osobe može biti razlogom zapostavljanja vjere ili dovesti osobu u unutarnju ličnu konfliktnu situaciju i izvršiti pritisak na njenu savjest koja crpi svoje nadahnuće iz načela vjere.

Direktiva 2000/78/EC i Direktiva 2006/54/EC tretiraju jednak tretman muškaraca i žena pri zapošljavanju i radu na području Evropske unije i eliminaciju direktne i indirektnosti vršenja diskriminacije u zapošljavanju. Također, Zakon o radu u Federaciji BiH ugradio je elemente međunarodnih konvencija kojima se eliminira diskriminacija, po članu 5 ovog zakona „osoba koja traži uposlenje, kao i osoba koja se uposli, ne može biti stavljena u nepovoljniji položaj zbog rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla“.

Sa diskriminacijom prilikom traženja i dobijanja posla naročito su suočene muslimanke koje nose maramu. Značajan broj muslimanki smatra da im je zaposlenje uskraćeno radi nošenja marame, od kojih jedan broj izričito tvrdi da im je rečeno da ne mogu raditi na određenom radnom mjestu sa maramom, neke, iako im to nije jasno rečeno, uvjerenja su kako su na osnovu raznih pokazatelja uvidjele da je marama razlog zbog kojega nisu dobile posao. Jedan dio diskriminiranih muslimanki ističu da su imale najbolje kvalifikacije, ali kada su došle na intervju bile su eliminirane jer su vidjeli da nose maramu, dok neke navode da vjeruju da su dobile posao zbog toga što nije bilo usmenog intervjua te su primljene na osnovu kvalifikacija dostavljenih pismenim putem. „Jedna žena kod nas je odlučila da stavi maramu, a direktorica joj je rekla da više ne dolazi na posao ako je stavi“, jedan je od registriranih slučajeva diskriminacije. Kao mogući razlog diskriminacije prilikom zapošljavanja jeste i strah od povezivanja pojedinaca i organizacija sa ekstremnim i radikalnim muslimanima. Istraživanja pokazuju da na tržištu rada postoji diskriminacija žena koje nose maramu, da je diskriminacija povezana sa stereotipima koji se javljaju u društvu, ali i kod poslodavaca i da poslodavci iz neznanja ili straha od različitosti odlučuju da ne zaposle pokrivenu ženu, nego da taj njihov čin bude krivo protumačen.¹⁷

Neki od primjera diskriminacije prilikom zapošljavanja:

- "U salonu ljepote ne priliči da radi pokrivena žena." (fizioterapeutkinja, Tuzla);
- "Nisu mi htjeli dati zaposlenje i pitali su me kako mislim voziti i putovati tako obučena." (pravnica, Travnik);
- "Ponudeno mi je mjesto asistentice, a ja sam u međuvremenu stavila hidžab i to nije više bilo primjereno, prema riječima te profesorice." (pedagoginja, Zenica);
- "Rekli su mi da nisam za taj posao bez obzira na stručnost." (aktivistkinja, Mostar);
- "U pravosuđu su mi otvoreno naveli kao jedini razlog mahramu." (prevoditeljica, Sarajevo);
- "Pozvana sam na razgovor na osnovu dobrih kvalifikacija, ali kad su me vidjeli postali su hladni i odbojnost je bila očita." (profesorica bosanskog jezika, Tuzla);
- "U jednom časopisu su rekli da se to kosi sa njihovom politikom." (lektorica, Sarajevo);
- "U jednoj programerskoj firmi tražili su da skinem mahramu." (programerka, Bugojno);
- "U agenciji za nekretnine su mi rekli da se njima obraćaju razni ljudi i nemuslimani." (pravnica, Sarajevo)¹⁸

---

¹⁷ Opširnije vidjeti: Đermana Šeta, *Zašto marama? Bosanskohercegovačke muslimanke o radu i životu pod maramom*, Centar za napredne studije i Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije, Sarajevo, 2011.

¹⁸ Ibid.

Ispovijest diskriminirane muslimanke

„Bila sam veoma dobar student pedagogije i psihologije..., govorim tri strana jezika, educiram se za grupnog psihoterapeuta na Institutu za grupnu analizu... Prilikom prijema vršeno je pismeno testiranje kandidata koje sam bez problema prošla. Usmenog testa nije ni bilo. Primljena sam da radim kao pripravnik pedagog... Nepravедno sam optužena da svojom pojavom vršim diskriminaciju drugog i drugačijeg. Zapravo sam ja diskriminirana. Ja nikome ništa nisam zabranila, a meni je zabranjeno da radim u odjeći koja je u skladu sa mojim vjerskim opredjeljenjem... Kad je prošao pripravnički staž, meni je prekinut radni odnos. Ocijenjena sam sa najboljim ocjenama..., škola je nagrađena sa dvije zlatne medalje u različitim takmičenjima. Neposredno prije isteka mog pripravničkog staža direktor škole uputio je pismeni zahtjev Odjelu za obrazovanje, za raspisivanje konkursa za prijem u stalni radni odnos na poziciju pedagoga. Prijavila sam se na biro i čekala raspisivanje konkursa... Međutim tendenciozno promijenjeni Organizacioni plan, čija je izmjena odgodila objavljivanje konkursa i koji je do izmjene predviđao za radno mjesto pedagoga uslov ‘radno iskustvo: sa ili bez iskustva’ što je u skladu sa Zakonom o obrazovanju, ali izmjenom uvodi se promjena koja glasi ‘jedna godina radnog iskustva u struci’ i kao poseban uslov ‘položen stručni ispit’, što meni automatski onemogućava konkurisanje... Zbog navedenih nezakonitosti sam podnijela tužbu Sudu u Brčkom, ali nezavisni sudija S. K. već dvije godine nema vremena da presudi u ovom predmetu. O ovim nezakonitostima sam pismeno obavijestila OHR u Brčkom i dobila pismenu obavijest da je naložio upravnom inspektorcu Ć. S. i prosvjetnoj inspektorici F. D. da ispituju navedeni slučaj i da mene a i OHR obavijeste o nalazu. Istekom svih zadanih rokova informirala sam OHR da nisam dobila nikakav odgovor... Interesantno je da je u institucijama Brčko distrikta godinama bilo upražnjeno više od deset radnih mjesta psihologa i pedagoga, ali da nakon svih dešavanja u skupštini, konkursi nisu bili raspisivani, iz razloga što se čekalo da pristignu generacije novih svršnika ovog fakulteta a jedini kandidat sam bila ja, koji sjedi na birou za zapošljavanje i godinama čeka... Osjećala sam se užasno usamljena, ostavljena na cjedilu, nepoželjna – persona non grata, izdana, razočarana, izgubila sam povjerenje u sistem, ljude. (Tribina „Islamofobija: pojava, oblici, odgovori“, Nahla, Sarajevo, 01. 04. 2009.)

Šerijat u sudu BiH

„Šerijat u sudu BiH“, naslov je novinskog članka u kojem se navodi da je nošenje marame „u suprotnosti s tužilačkim i sudskim etičkim kodeksom i da ruši princip multietničnosti BiH“. Ističe se da Sud BiH već nekoliko mjeseci toleriše skandalozno ponašanje službenice Tužilaštva BiH, koja na suđenja dolazi obučena u skladu sa strogim islamskim vjerskim pravilima, pokrivena tradicionalnom islamskom maramom. Dalje izvor Pressa RS-a navodi da se „prećutno odobrava neprimjereno oblačenje službenice Tužilaštva, koja glave pokrivena hidžabom prisustvuje suđenjima, uprkos tome što se to protivi svim pravilima odijevanja pravosudnih službenika“ te da „ovu djevojku niko do sada čak nije ni opomenuo zbog neprimjerenog oblačenja“. "Svima je, pa i samim Bošnjacima, jasno da je vjersko oblačenje pravosudnog službenika ne samo neprimjereno već i jedan oblik provokacije drugih naroda... Nošenje islamske marame čak je i odlična preporuka prilikom zapošljavanja u Federaciji BiH".

(http://www.novinepress.co.rs/sr/vesti/republika_srpska/story/83586/%C5%A0erijat+u+Sudu+BiH!.html)

Diskriminacija na poslu

Krajem 2007. godine u 15. osnovnoj školi u Šatorovićima kod Brčkog učitelj Radomir Vidović nije dopustio pedagogici Šemsi Ahmetpahić da obide odvijanje časa na kojem on

vrši predavanje zbog toga što nosi hidžab. Učitelj Vidović smatrao je da ona nije obučena po standardima i zakonima o osnovnom obrazovanju koji važe u Distriktu Brčko... Nakon toga poslanici SDS u Skupštini pokrenuli su inicijativu izmjene i dopune zakona o obrazovanju, odnosno donošenje zakona o zabrani nošenja hidžaba u školama u Distriktu Brčko... Argumenti predlagača izmjene zakona bili su kako je to neophodno zbog islamske nošnje koja je u suprotnosti sa multietničkim obrazovanjem. (Saff, br. 187)

23. 06. 2010.

Tekst pod naslovom: „Pripadnice vojske s hidžabom rade u vojarnama u Kuti, Livču i Rajlovcu“ u kojem se u negativan kontekst stavlja prisustvo muslimanki u Oružanim snagama. Tekst podstiče diskriminaciju i isključivanje prisustva muslimanki u Oružanim snagama BiH. (Večernji list)

X. Obrazovanje i prava roditelja

Međunarodnim standardima o ljudskim pravima i slobodama priznato je neotuđivo pravo roditelja da odgajaju i obrazuju djecu u duhu svojih uvjerenja i vjerskog učenja. U Bosni i Hercegovini ta prava i sloboda dovode se u pitanje i često osporavaju, posebno se to odnosi na pitanje vjeronauke u javnim školama i obrazovnim ustanovama. Vezano za islamsku vjeronauku evidentirani su slučajevi da se u pojedinim školama u Republici Srpskoj i u kantonima u Federaciji BiH sa hrvatskom većinom bošnjačka djeca raspoređuju u više različitih odjeljenja usljed čega postaje nemoguće isplanirati časove vjeronauke za takvu djecu i objediniti ih u jedno ili dva odjeljenja, nego se časovi vjeronauke moraju ostavljati kao zadnji čas ili planirati kao pretčas.

Prisutna je opstrukcija u cjelovitoj primjeni zakona kada je u pitanju vjeronauka u srednjim školama na području Republike Srpske i u Brčko distriktu, kao i neusvajanje odgovarajućih izmjena u zakonskoj regulativi predškolskog odgoja na područjima izvan Kantona Sarajevo, kako bi se i u tim sredinama omogućio vjerski odgojni rad u predškolskim ustanovama, prema članu 4 Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica.

Registrirani su primjeri postojanja u nekim udžbenicima, odobrenim od strane nadležnih organa, kao i u nekim vjeronaučnim udžbenicima drugih konfesija, za muslimane uvredljivih i neistinitih sadržaja o islamu.

Evidentirani su slučajevi, čak i od strane javnih servisa, da u svojim programskim sadržajima objavljuju stavove koji potpuno proizvoljno i paušalno, bez ikakve prethodne analize i relevantnih podataka, optužuju prisustvo vjeronauke u javnim ustanovama. Primjer takvog neodgovornog i paušalnog tretmana vjeronauke predstavlja komentar 13. 02. 2010. godine Feđe Isovića na Federalnoj televiziji, koji je u svom komentaru vjeronauku u školama doveo u širi kontekst fašizma i naglasio: „Da budem posve precizan, nije vjeronauka problem, problem je onaj ko je uvede kao predmet u javne školske ustanove.“

Nezapamćena medijska hajka tokom 2009. i 2010. godine sprovedena je protiv implementacije zakona koji je omogućio roditeljima da u vrtićima Javne ustanove „Djeca Sarajeva“ u okviru ponuđenih sadržaja odaberu vjeronauku. Posebno brutalnu medijsku kampanju su sprovodili Federalna televizija, dnevni list „Oslobođenje“ i sedmičnik „BH Dani“. Meta agresivne negativne kampanje bila je direktorica Javne ustanove „Djeca Sarajeva“ Arzija Mahmutović. Ova medijska kampanja bila je protiv dobrobiti djece i s očitim ideološkom pozadinom.

XI. Umjetnička djela

Ismijavanje i vrijeđanje islamskih vrijednosti i tradicije, vjerskih osjećanja muslimana ili nevjerodostojno kontekstualiziranje imamske profesije u umjetničkim djelima postaje sve češća pojava. Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama građana u članu 10 garantira slobodu umjetničkog izražavanja, koja shodno stavu 2 ovog člana ima svoje granice „radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih“. Evropski sud za ljudska prava u Strazburu u predmetu Otto-Preminger institut protiv Austrije (Aplikacija br. 13470/87), podržao je odluku austrijskih paravosudnih organa o zabrani prikazivanja i zaplijeni filma zbog povrede vjerskih osjećanja rimokatolika i odlučio da film vrijeđa pravo na slobodu vjere iz člana 9 Konvencije. Evropski sud za ljudska prava je konstatirao kako garantirana vjerska osjećanja vjernika „može se legitimno smatrati da su narušena provokativnim predstavljanjem objekata koji su predmet vjerskog poštovanja, kao i takvo predstavljanje koje se može smatrati zlonamjernim kršenjem duha tolerancije, koji također mora biti odlika demokratskog društva“. Ova presuda Evropskog suda za ljudska prava utvrdila je da sloboda umjetničkog izražavanja ima svoje granice, među kojima je i zaštita prava drugih.

U medijima u Bosni i Hercegovini prisutan je trend kršenja prava muslimana kroz strip, karikaturu, fotomontažu, objavljivanje vulgarnih muzičkih sadržaja i napjeva. Naročito je veliku dosljednost u karikaturnom predstavljanju reisu-l-uleme iskazao sarajevski magazin BH Dani, koji je u određenim periodima iz broja u broj imao rezervirano mjesto za karikature i fotomontaže reisu-l-uleme. Čak se njegova karikatura i fotografija pojavljivala i u slučajevima kada nije bilo njegovih izjava ili riječi, štaviše nerijetko izjave ili tekstove osoba koje nisu ni u kakvoj vezi sa Islamskom zajednicom ovaj magazin je ilustrirao karikaturom ili što ružnijom fotografijom reisu-l-uleme. Prikazivan je kao prosjak, konobarica, sa kozijim rogovima, kao vrač i gatar i u mnogim drugim pogrdnim i ponižavajućim formama.

Pored reisu-l-uleme dr. Mustafe Cerića, čiji su rad i ličnost, umjesto kritičke valorizacije i zdrave debate, bili izloženi sistematskom javnom poniženju i vrijeđanju, zabilježeno je ismijavanje Kur'ana.

30. 09. 2004.

Reisu-l-ulema Islamske zajednice dr. Mustafa Cerić na naslovnoj stranici magazina „Dani“ je prikazan u osam slika, sa ahmedijom i u gaćicama, sa spolnim organom u erekciji, poput muške prostitutke. Ovo je nezapamćeno i neviđeno rугanje ahmediji i vjerskom poglavaru na ovim prostorima. (Magazin Dani)

13. 02. 2009.

Karikaturista Mirza Ibrahimpašić objavio je u dnevnom listu Oslobođenje, strana 2 i 3, karikaturu djece koja pod rukom nose knjige na kojima piše "Kujan" umjesto Kur'an. Ovakav način ismijavanja sa svetom knjigom muslimana još nije zabilježen u BiH. (Oslobođenje)

10. 7. 2009.

U pjesmi „Dvore gradi Cerić efendija“, na više mjesta se ismijava muslimanska terminologija i svetinje: „bager-dova“, „uzimanje avdesta u bazenu“, „okretanje prema Ćabi pomoću daljinskog upravljača“, a reisu-l-ulema se vrijeđa, čak jezikom koji ne pripada javnom govoru „zinula mu g.z.ca“, „mrak ispod ahmedije“. (Magazin Dani)

04. 06. 2009.

U društvu više novinara, urednika i uposlenika Javnog servisa Federalne televizije, u povodu proslave 300. emisije „60 minuta“ ove televizije, Bakir Hadžiomerović, urednik emisije „60 minuta“, ismijavao je mevlud u istoimenoj pjesmi. Ismijavanje mevluda izazvalo je smijeh i opće odobravanje te aplauz prisutnih uposlenika i urednika Federalne televizije.

XII. Zločin iz mržnje: vrijeđanje, napadi, sknavljenje

Vjernici, službenici i imovina Islamske zajednice bili su česta meta različitih vrsta napada, vrijeđanja i sknavljenja. Neke džamije bile su na desetine puta meta provala, oštećenja i sknavljenja. Imovinska prava Islamske zajednice posebno su ugrožena u segmentu vakufske imovine, koja se, usljed nedonošenja državnog zakona o restituciji, i dalje bespravno koristi i otuđuje. Uklanjanje bespravno izgrađene pravoslavne crkve sa privatnog posjeda Fate Orlović u Konjević-Polju (Bratunac) najdrastičniji je primjer dugogodišnjeg kršenja prava i predstavlja poraz svih domaćih i međunarodnih normi i zahtjeva.

Kada je riječ o napadu na džamije i vjernike, ipak, najteži incidenti u postratnoj Bosni i Hercegovini desili su se prilikom postavljanja kamena temeljca za obnovu u ratu porušenih džamija u Trebinju i Banjoj Luci 2001. godine. Srpski prosvjednici onemogućili su obavljanje vjerskog čina, u neredima u Banjoj Luci jedan musliman je smrtno stradao, Murat Badić iz Cazina, a na desetine osoba je povrijeđeno, pričinjena je velika materijalna šteta i više autobusa je zapaljeno. Rušenje mesdžida u džematu Sturba u Livnu, početkom ramazana, august 2010. g., od strane općinske inspekcije Livno, zbog, kako je navedeno, neposjedovanja potrebne građevinske dokumentacije, ostavilo je mnoge dileme. Gradnja mesdžida je započeta na temeljima kuće koju je njen vlasnik uvakufio za mesdžid. Ovo je prvi muslimanski vjerski objekat srušen nakon završetka rata.

29. 02. 2008.,

Tokom učešća u emisiji RTRS "Oči u oči" vladika zahumsko-hercegovački i primorski Grigorije izjavio je da ima jedan hodža u Trebinju koji je sto posto lud, „došao iz Teočaka i hoće da bude veliki“.

31. 03. 2008., Mostar

Na istočnom zidu Derviš-pašine džamije vandali ispisali uvredljive grafite, fašističke simbole (kukasti križ) i sliku divlje svinje.

21. 04. 2008., Trebinje

Razbijena ploča sa natpisom "Medžlis Islamske zajednice Trebinje".

26. 04. 2008., Bosanska Dubica

Napad na Gradsku džamiju u Bosanskoj Dubici, oštećena ulazna vrata, uništeno posađeno cvijeće u dvorištu džamije te oskrnavljeno nekoliko nišana, oštećena fontana u haremu Puhalske džamije.

April, 2008., Gacko

Početkom aprila 2008. godine više puta je putem telefona vrijeđan povratnik u Fazlagića Kulu, koji je i predsjednik Medžlisa IZ-e Gacko, i njegova supruga. Kasnije im je putem pošte na kućnu adresu upućeno prijeteće pismo uvredljivog i šovinističkog sadržaja. Također, u povratničkom naselju Fazlagića Kula kod Gacka grupa mladića srpske nacionalnosti na najbrutalniji način verbalno je vrijeđala grupu povratnika Bošnjaka.

02. 05. 2008., Bosanska Dubica

Ponovno je napadnuta Gradska džamija u Bosanskoj Dubici i razbijen je prozor na džamiji.

20. 06. 2008., Vlasenica

Razbijen prozor u prizemlju Hajrija džamije u Vlasenici.

2008., Trebinje

Ispisani uvredljivi grafiti na Osman-pašinoj džamiji u Trebinju za vrijeme Kurban-bajrama 2008. godine. Zabilježeno je više od deset nasilnih provala u kuće i stanove Bošnjaka u Trebinju, a u neke od njih i po drugi put. Svi slučajevi su prijavljivani lokalnoj policiji. Načelnik općine Trebinje Dobroslav Ćuk izjavio da ne želi saradnju sa imamom Huseinom Hodžićem i prekida je. Povod te izjave vjerovatno je bila reakcija imama na ponuđeni regulacioni plan u Zasadskom polju kojim se otuđuje vakufska imovina i skrnave mezari muslimana. U toku 2008. godine Medžlis IZ-e Trebinje reagirao je više puta na uzurpiranje vakufske imovine u Trebinju od strane Općine Trebinje, cijepanje vakufskih parcela i nepravilnog uknjiženja vakufske imovine. Znatan dio vakufske imovine u Trebinju, iz predmeta nacionalizacije je rasprodan u privatizaciji od strane Vlade Republike Srpske ili lokalne vlasti, a ista vrsta imovine je vraćena Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

01.07. 2008., Kotor-Varoš

Dvije nepoznate maskirane osobe bacile su kamen na prozor Gradske džamije u Kotor-Varoši, u vrijeme namaza, i razbile prozor.

16. 07. 2008., Bosanska Dubica

Nakon jacija-namaza ponovo je napadnuta Gradska džamija u Bosanskoj Dubici. Petnaestak vidno alkoholiziranih osoba ušlo je u dvorište džamije i imamske kuće, gazeći cvijeće i bacajući ga na džamiju i imamsku kuću. Verbalno su vrijeđali imama i prijetili da će džamiju pretvoriti u svoju bogomolju.

22. 08. 2008., Bosanska Dubica

Razbijen prozor na Gradskoj džamiji u Bosanskoj Dubici.

Septembar 2008., Gacko

U toku mjeseca septembra 2008. godine imam Husein-ef. Hodžić je uočio da je porušena metalno-betonska ograda na muslimanskim mezarima kraj puta u dužini od oko 10 metara u selu Gračanica kod Gacka.

13. 09. 2008., Bosanska Dubica

Gađana gradska džamija u Bosanskoj Dubici pivskim flašama.

21. 10. 2008., Mostar

Privatni automobil imama Baba-Beširove džamije, koji s porodicom stanuje u vakufskoj kući na Pijesku, oštećen je razbijanjem svih stakala, često je imam predmet stalnih dobacivanja, a često se ispisuju uvredljivi grafiti u blizini stana i džamije Ali-bega Lafe.

17. 11. 2008., Bosanska Dubica,

Oštećena i dijelom zapaljena ograda Gradske džamije u Bosanskoj Dubici.

2008., Tomislavgrad

Porušen je jedan dio stubova na ogradi parcele na kojoj se nalazi džamija u Šujici.

07. 01. 2009. Bosanska Dubica

Gađana Gradska džamija u Bosanskoj Dubici i upućivane verbalne prijetnje.

29. 01. 2009., Bosanska Dubica

Odnesen mramorni nadgrobni spomenik sa mezarja Begov stan, Bosanska Dubica.

Juli 2009., Prozor

Fizički napadnuta trudna supruga glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Prozor, udarena je hrvatskom zastavom u glavu prilikom povratka kući.

18. 08. 2009., Brčko

Na fasadi Atik-savske džamije u Brčkom ispisan grafit "nož, žica, Srebrenica".

20. 08. 2009., Zvornik

Vjernika koji se vraćao s namaza napala je nepoznata osoba. Najprije su mu upućivane psovke i uvrede, a potom je dobio i udarac od te osobe.

21. 08. 2009., Trebinje

Nakon teravija-namaza više mladića je sačekalo ispred Osman-pašine džamije Husein ef. Hodžića, glavnog imama, i vjernike koji su izlazili iz džamije, nazivajući glavnog imama Srbinom, da će biti hodža Srbin, a jedan mu je poručio "da će ga posjetiti".

23. 08. 2009., Bosanska Dubica

Flašom je ponovo razbijen jedan od prozora Gradske džamije u Bosanskoj Dubici.

24. 08. 2009., Zvornik

U zvorničkom selu Šepak pijana osoba srpske nacionalnosti iz susjednog sela Lokanj, pod izgovorom da se „želi moliti Bogu" pokušala je ući u džamiju.

26. 08. 2009., Vitez

Osoba hrvatske nacionalnosti je kod mesdžida u Donjoj Večerskoj parkirala vozilo ispred mesdžida da bi za vrijeme učenja ezana autom krenula na veću grupu vjernika. Nakon toga je izašla iz auta i vjericima upućivala psovke i uvrede.

30. 08. 2009., Prijedor

U povratničkom naselju Donja Puharska kod Prijedora, nepoznate osobe razbile su prozor na džamiji. Ovo je bio jedan u nizu incidenata, napada i prijetnji od kojih je policija vrlo mali broj vinovnika ovih incidenata otkrila.

03. 09. 2009., Mostar

Kamenovana džamija Hadži Ali-bega Lefe u Mostaru.

15. 09. 2009., Zvornik

Kamenjem i zemljom zasute su žene koje su dolazile u džamiju na teravijah-namaz iz pravaca Vidakove Njive i B blokova. Istu večer u vrijeme namaza džamija je zasuta kamenicama i zemljom.

20. 09. 2009., Srebrenica

Ispisane uvredljive poruke na vratima harema džamije u selu Dobrak, Srebrenica.

Septembar 2009., Banja Luka

Na području Banje Luke zabilježeno je više napada i provokacija tokom ramazana, septembar 2009. godine. Sefer-begova džamija je tokom dana kamenovana, zatim je porušena ograda na mjestu nekadašnje Arnaudije džamije. Također su presretani vjernici na putu do džamije,

priječeno im da će im zapaliti džamiju i uzvikivana parola „nož, žica, Srebrenica". Tokom ramazana na meti su bile džematlije Stupničke džamije, kada je više osoba pripremilo kamenice da kamenuje džamiju i pošto u tome nisu uspjeli uzvratili su vrijeđanjem vjernika. Sljedeću noć je ova džamija kamenovana.

29. 09. 2009., Bijeljina

Oskrnavljeno mezarje na području Brčanske malte u Bijeljini.

09. 10. 2009., Vitez

Na mezarju u naselju Rijeka, općina Vitez, oskrnavljeni nišani ispisivanjem uvredljivih grafita, ispisano slovo U sa križem.

01. 01. 2010., Brčko

Verbalno je vrijeđan glavni imam Medžlisa Islamske zajednice Brčko Mustafa ef. Gobeljić, psovanjem Allaha, dž.š.

07. 01. 2010., Bosanska Dubica

U Bosanskoj Dubici napadnuta je Čaršijska džamija i tom prilikom odvaljena su vrata i prozor džamije te zapaljena džamijska ograda.

20. 02. 2010., Žepče

Zapaljeno vozilo u vlasništvu Medžlisa Islamske zajednice Žepče.

22-23. 02. 2010., Foča

Polupani prozori na Atik-džamiji u Foči.

08. 03. 2010., Bosanska Gradiška

Polupani su prozori na džamiji Tekija u Bosanskoj Gradišci.

18. 03. 2010., Ugljevik

Na džamiji u mjestu Janjari kod Ugljevika razbijena stakla na prozorima.

20. 03. 2010., Banja Luka

Na Hadži Pervizovoj džamiji u Banjoj Luci ispisani su četnički simboli – četiri slova „S“ i riječ „Srbija“.

20. 03. 2010., Foča

Oskrnavljeno mezarje Tekija u Foči. Tom prilikom polomljeno je više od 20 nišana.

02. 04. 2010., Banja Luka

Polupani prozori na Hadži Osmanovoj džamiji u Banjoj Luci.

03. 04. 2010., Prozor

Polupani prozori na Hadži Nasuhovoj džamiji u naselju Mahala, Prozor.

04. 04. 2010., Mostar

Polupani prozori na džamiji Derviš-paše Bajezidagića u Mostaru.

05. 04. 2010., Žepče

Oskrnavljeno mezarje Trzna u Žepču, iscrtavanjem ustaških i fašističkih simbola na nišanima.

09. 04. 2010., Foča

Oskrnjavljeno mezarje u Foči i tom prilikom polupani su nišani na ovom mezarju.

10. 04. 2010., Foča

Razbijena tri prozorska stakla na Atik-džamiji u Foči.

02. 06. 2010., Gacko

Oskrnjavljeno mezarje u Gacku obaranjem nišana i ispisivanjem grafita uvredljivog sadržaja.

24. 06. 2010. Banja Luka

Polupani prozori na Gazanferija-džamiji u Banjoj Luci.

26. 06. 2010., Prozor

Registrirani pritisci i provokacije prilikom vršenja vjerskog obreda dženaze u gradu Prozoru. Prilikom dženaze iz jednog od kafića većoj grupi džematlija koja je pratila dženazu osoba hrvatske nacionalnosti je psovala "tursku mater".

05. 07. 2010., Tomislavgrad

U Tomislavgradu ispisani fašistički simboli na zgradi mekteba u naselju Blažuj.

07. 07. 2010., Zvornik

Kokić Branko, zvani Robija, popeo se na munaru džamije Rijeka u Zvorniku sa pripremljenim alkoholnim pićem, hranom i srpskom zastavom. Srpsku zastavu je postavio na šerefe munare, zatim je dovikivao i bacao pivske flaše sa munare. Mahanje zastave mu je bio poseban užitak uz gromoglasno odobravanje i navijanje mnogobrojne publike. Nakon dva sata policija i vatrogasci su razvalili ulazna vrata na munari, počinioca uhapsili i odveli. Počinilac je otpraćen uz gromoglasne aplauze prisutnih stanovnika Srba.

11. 08. 2010., Gornji Vakuf

Razbijena četiri prozora na džamiji u naselju Ždrnci u Gornjem Vakufu.

16. 08. 2010., Bosanski Brod

Za vrijeme teravih-namaza u džamiji Husejniji u Bosankom Brodu je razbijen prozor.

28. 08. 2010., Bijeljina

Obijena su vrata i oštećena česma u dvorištu Atik-džamije u Bijeljini.

14. 09. 2010., Prozor

Prilikom dženaze osoba hrvatske nacionalnosti, uprkos uljudnom upozorenju imama i džematlija, brzom vožnjom je ugrožavala veću grupu džematlija koja je pratila dženazu. Tokom ramazana potpisivana je peticija od strane građana hrvatske nacionalnosti u kojoj se tražilo utišavanje ezana na Hadži Nesuhovoj džamiji u Prozoru, koja je u funkciji uz ramazan.

26. 09. 2010., Bratunac

Tri su prozora razbijena na Gradskoj džamiji u Bratuncu.

27. 09. 2010., Prijedor

U mjestu Brezičani kod Prijedora kamenovana je džamija i razbijen prozor.

10. 10. 2010. g., Banja Luka

U džematu Vrbanja uništeno je više metara ograde na Velikom haremu, uništeno je osam krila betonske ograde.

13. 10. 2010., Foča

Provaljen stan glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice u Foči. Provalnici su izbili ulazna vrata i ispreturali namještaj u stanu.

17. 10. 2010., Bijeljina

Na Atik-džamiji u Bijeljini je razbijen prozor.

03. 12. 2010., Čelinac

Polupani prozori na džamiji u općini Čelinac.